

Міністерство освіти і науки України
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
Філологічний факультет
Кафедра української літератури

**Поетична творчість Станіслава Триzubого
(Станіслава Щербатих) та її вивчення у ЗЗСО**

Дипломна робота
Рівень вищої освіти – другий (магістерський)

Виконала:

студентка VI курсу, 601 групи
денної форми навчання
спеціальності 014 Середня освіта
(українська мова та література)

Федюк Любов Миколаївна

Науковий керівник: доц. Маркуляк Л. В.

Рецензент: _____

До захисту допущено:

Протокол засідання кафедри № ____

Від „__” _____ 2021 р.

зав. кафедри _____ доц. Мальцев В. С.

Чернівці – 2021

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ I. АВТОРСЬКА ПІСНЯ В ІСТОРИЧНОМУ І СУЧАСНОМУ	
ВИМІРАХ	7
1.1. З історії української авторської пісні та співаної поезії	7
1.2. Бардівська пісня в незалежній Україні	18
Висновки до 1 розділу	25
РОЗДІЛ II. СПІВАНА ПОЕЗІЯ У ЖИТТЄВІЙ ТА ТВОРЧІЙ ДОЛІ	
ТРИЗУБОГО СТАСА	26
2.1. Життєва доля Станіслава Триzubого.....	26
2.2. Тематико-стильові особливості пісенної поезії Станіслава Щербатих....	34
2.2.1. Громадянська лірика.....	34
2.2.2. Філософська лірика.....	49
2.2.3. Інтимна лірика	51
2.2.4. Особливості поетики співаної поезії Стаса Триzubого	52
Висновки до 2 розділу	55
РОЗДІЛ III. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ВИВЧЕННЯ	
ТВОРЧОСТІ ТРИЗУБОГО СТАСА В ЗЗСО	57
3.1. Вивчення поетичної творчості Триzubого Стаса на уроках позакласного читання	58
3.2. Позакласна робота з літератури як спосіб узагальнення знань школярів	67
3.3. Блоки завдань	72
Висновки до 3 розділу	75
ВИСНОВКИ	77
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	79
Додаток А	88
Додаток Б	89

ВСТУП

Пісня – це один із найдавніших видів народної музично-поетичної творчості. Складовою пісенного жанру є самодіяльна (бардівська, авторська) пісня [25]. Авторська пісня – умовна назва музично-поетичного твору, до якого автор створює справді художній текст, музику та який, зазвичай, сам виконує [63]. Суть бардівської пісні полягає в її особливому поєднанні, під яким мається на увазі створення тексту і музики однією особою, яка виступає і як виконавець-актор [62, 89].

Барди – це перш за все поети, які, «... читаючи або виспівуючи свій вірш, не прагнуть дублювати і посилювати те, що вже є в словах, як це часто роблять професійні композитори» [71, с. 400]. Автор-виконавець, бард – це унікальна творча особистість, адже такий автор поєднує в собі чотири таланти: поета, композитора, співака і музиканта.

В контексті авторської пісні провідна роль належить Станіславу Тризубому (справжнє прізвище Станіслав Щербатих). Зі своїх 59 років прикарпатський бард Тризубий Стас 47 прожив в Івано-Франківську. Росіянин за походженням і українець за духом, бард, памфлетист Станіслав Щербатих писав і співав про те, що хвилювало його сучасників, розвінчував комуністичну систему, яка впродовж 70-ти років нищила український дух народу, висміював негативні людські риси, змушував не лише сміятися під час його виступу, а й замислюватись, чому ми такі.

Актуальність теми визначає потреба дослідження життєвого шляху Станіслава Тризубого, а також поетичного доробку українського барда, визначення поетики та мотивів його співаної поезії особливо у часи відродження національної культури, переоцінки цінностей, утвердження національних ідеалів.

Мета роботи – проаналізувати етапи становлення авторської пісні, дослідити життєвий та творчий шлях автора-виконавця Станіслава Щербатих, проаналізувати співану поезію автора-виконавця.

Досягнення мети передбачало виконання таких *завдань*:

- проаналізувати розвиток співаної поезії на теренах України в історичних аспектах: становлення відомих авторів-виконавців; активізація фестивальных рухів в Україні (к. 80-х – 90-і рр. ХХ ст.) тощо.
- простежити життєво-творчий шлях Станіслава Триzubого на тлі розвитку специфічного поетично-пісенного жанру – співаної поезії та авторської пісні;
- розкрити грані таланту Станіслава Щербатих як автора-виконавця власних поетичних текстів;
- розкрити значення творчості Стаса Триzubого в контексті розвитку авторської пісні та співаної поезії в Україні;
- подати методичні рекомендації щодо практичного застосування матеріалів дослідження у закладах загальної середньої освіти.

Об’єктом дослідження є жанр авторської пісні та співаної поезії в творчому доробку відомого українського барда Триzubого Стаса.

Предметом дослідження є співана поезія Станіслава Щербатих в аспекті жанрової та тематико-стильової палітри.

Матеріалом дослідження слугували співана поезія прикарпатського автора, а також низка статей та спогадів про нього.

Для досягнення мети та розв’язання конкретних завдань у роботі були використані емпіричний, теоретичний та практичний *методи дослідження*.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що вперше було здійснено спробу системного аналізу співаної поезії Станіслава Триzubого, а також подано методичні рекомендації щодо вивчення творчості барда на уроках української літератури в ЗЗСО.

Огляд джерельної бази вказує на те, що до вивчення питання історії розвитку авторської пісні та творчості Стаса Триzubого дослідники підходять з різних позицій.

Зокрема, цікавими працями з теми є роботи журналістки Добош Галини [17, 18], Жури М. [21], Зінченко Н. [22], Бувалого О. [5], Константинової К.

[32] та інших. Вагомий внесок у дослідженні бардівської пісні внесли Олександр Різник [56, 57], – єдиний в Україні музикознавець, хто захистив науковий ступінь кандидата наук на терені авторської пісні, та Петро Картавий [27, 28, 29] – на громадських засадах із 1998 року видає Літопис авторської пісні України, у якому опублікував десятки статей з проблем авторської пісні.

Практичне значення роботи. Матеріали дослідження можуть бути використані в процесі підготовки й читання спецкурсів, спецсеминарів з історії української літератури к. ХХ – поч. ХХІ ст., а також на уроках позакласного читання та на факультативних заняттях з української літератури в ЗЗСО.

Апробація результатів дослідження. Окремі результати дослідження обговорювалися на студентській науковій онлайн конференції Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича у 2021 році та викладені у тезах «Вивчення творчості Станіслава Триzubого на уроках позакласного читання з української літератури» [35]; на V Всеукраїнській мультидисциплінарній науково-практичній Інтернет-конференції «Міждисциплінарний підхід до наукових досліджень» (м. Одеса, 26 листопада 2021 р.), за результатами якої надрукована стаття у збірнику матеріалів конференції [70] та отримано сертифікат учасника (Додаток А).

Наукова робота складається зі вступу, трьох розділів (у 1 та 2 розділах – по 2 підрозділи, у 3 розділі – 3 підрозділи), висновків, списку використаних джерел та додатків.

У *вступі* даємо коротку характеристику роботі: повідомляємо про актуальність, новизну, мету провідні завдання та практичне значення результатів роботи.

У *I розділі* ми досліджуємо історичні етапи становлення авторської пісні, розвиток фестивалів співаної поезії, розглядаємо становлення ключових персон авторської пісні та аналізуємо їх творчі досягнення.

У *II розділі* досліджено життєво-творчий шлях українського барда Станіслава Триzubого, проаналізовано вибрані поетичні твори барда в аспекті тематико-стильових та жарових особливостей, сформульовано висновки до розділу.

У *III розділі* подано методичні рекомендації щодо вивчення співаної поезії Триzubого Стаса у шкільному курсі української літератури та в позакласній роботі.

Висновки узагальнюють результати дослідження.

Список використаних джерел та літератури нараховує 74 найменування.

Загальний обсяг роботи – 91 сторінка.

РОЗДІЛ І. АВТОРСЬКА ПІСНЯ В ІСТОРИЧНОМУ І СУЧАСНОМУ ВИМІРАХ

1.1. З історії української авторської пісні та співаної поезії

В українській музичній енциклопедії [67, 26] подано таке тлумачення авторської пісні: авторська пісня (самодіяльна пісня, бардівська пісня, гітарна пісня) – жанр міської масової музичної культури, де автор музики і віршів (співець) співає власних пісень під гітарний акомпанемент (переважно шести- або семи-струнні гітари). Характеризується особливою увагою до слова, відносно нескладною музикою, камерністю та ліричністю вислову.

У Літературознавчому словнику-довіднику подано таке визначення слова «бард». Бард (*кельт. «bard» – співець*) – мандрівний співець у народів кельтського походження; в добу середньовіччя – поет в Ірландії, Шотландії, Уельсі [61]. Щоб здобути це звання, початківець мусив оволодівати версифікаційною майстерністю впродовж 10–12 літ. Поезія бардів, що проіснувала майже до кінця XVIII ст., мала великий вплив на європейську літературу, передусім на романтизм, особливо після видання пісень легендарного Оссіана (ірландський бард III ст.), здійсненого Джеймсом Макферсоном (1736–1796-ті роки). Відтоді слово «бард» вживається як синонім до слова «поет». Зокрема, в такому значенні вживає його Є. Гребінка у вірші «Український бард». Нині поняття «бард» поширене серед поетів, котрі виконують пісні на власні слова.

Бардівська пісня має древнє родове коріння [60]. Грецькі і римські автори засвідчили існування бардів ще у IV–II ст. до н.е. Первісно існував твердий поділ на філідів (творців) і бардів (виконавців). Згодом «бард» поєднує ці дві сторони творчості [39, 63].

Першими авторами-виконавцями у Київській Русі були гусярі і скоморохи, бажані учасники народних свят і розваг. З часом збільшувався тематичний діапазон пісень – від жартівливих наспівів до епічних полотен. Спадщина того періоду становить неоціненне надбання українського народу.

Водночас вона є певним етапом розвитку жанру самодіяльної пісні, носіями якої були мандрівні музиканти і в наступні епохи, зокрема часів козаччини.

На думку О. Сапожнік, витоками вітчизняної авторської пісні є кобзарське мистецтво, побутові пісні кінця XVIII – початку XIX ст., зокрема, творчість піснярів-виконавців Д. Бонковського, Ю. Добриловського, Г. Відорта, С. Климовського та інших, міський фольклор і робітнича пісня-балада, пісні Західної України 20–30-х років XX ст., зокрема, стрілецькі, повстанські пісні воїнів УПА тощо, естрадний російський романс-шансон (О. Вертинський, П. Лещенко), «пісенний джаз» 30–50-х років (Л. Утьосов, К. Шульженко, М. Бернес), ренесанс української естрадної пісні кінця 50-х – початку 70-х рр. (від творів П. Майбороди до пісень В. Івасюка) [59, 60].

Збереглися в пам'яті народу імена талановитих кобзарів – Миколи Кравченка, Остапа Вересая, Федора Холодного та інших, які володіли музичною імпровізацією, виконавською майстерністю [25]. У Словнику української мови читаємо: кобзар – український народний співець, що супроводить свій спів грою на кобзі [62, с. 200]. Репертуар кобзарів різноманітний: це і думи, історичні, родинні, побутові і гумористичні пісні, їм притаманна наспівна декламація, імпровізаційність, певні музично-поетичні прийоми, які простежуються і в сучасній авторській пісні.

У XVII–XVIII століттях зароджується світська музика. Авторами мелодій світських побутових кантів були талановиті представники різних верств населення – вчителі і студенти, рекрути і мандрівні дяки. Визначною особою в авторській пісні того часу був знаний письменник і філософ Григорій Савич Сковорода, який вправно володів грою на кількох музичних інструментах. Зі слів Григорія Данилевського, пісні Сковороди «...співали мандрівні сліпі бандуристи на перехрестях шляхів. Деякі пісні увійшли до числа найулюбленіших протонародних творів...» [25]. Іван Іваньо у передмові до книги творів знаменитого земляка писав: «Сковорода зробив істотний внесок у скарбницю вітчизняної культури... Вже у XVIII ст. його

пісні та «псалми» увійшли до репертуару кобзарів і лірників...» [29, 15]. Царська влада переслідувала їх, а комуністична знищувала народних співців-кобзарів, бо вони доносили до людей правду про реальне життя України та нагадували про відібрану свободу.

Зародившись як пісенно-поетична форма творчості інтелігенції, українська авторська пісня активно поширювалась з відродженням національно-патріотичного руху в Україні та здобуттям незалежності держави наприкінці 20-го століття.

Характерними рисами авторської пісні О. Сапожник вважає відповідність слова й змісту (логічного та емоційного), народження авторської пісні «від вірша», підсилення музичною тканиною дії поетичного тексту, особливу роль театральної майстерності виконавців та інсценізації пісні [59, 60].

Авторська пісня в Україні має два основних джерела: «загальносоюзна» авторська пісня, що мала значну популярність серед російськомовної інтелігенції України і традиції власне української пісні – ліричної, жартівливої, кобзарської. До початку перебудови російськомовна авторська пісня мала незрівнянно кращі умови для розвитку в Україні, ніж україномовна. По-перше, в умовах русифікації фактично повністю російськомовною була її соціальна база – науково-технічна інтелігенція, по-друге, боротьба влади з «українським буржуазним націоналізмом» робила неможливим утворення об'єднань бардів, що діяли лише б на українській основі [2].

Період формування української авторської пісні проходив у два етапи. Перший (кінець 50-х – середина 80-х рр. ХХ ст.) характеризується її функціонуванням в контексті розвитку «міжнаціональної» пісні, як одного з напрямів шістдесятництва в середовищі інтелігенції. Паралельно існував масовий туристичний рух зі своїм фольклором та авторська пісня в студентському середовищі. Характерним для того періоду було домінування

російськомовних творів і виконавців, що пояснювалося перебуванням України в складі Радянського Союзу.

Другий етап (кінець 80-х – початок 90-х рр.) характеризується становленням самостійних національно визначених ознак авторської пісні, розвитком нових стилів, формуванням вітчизняної школи авторської пісні. Українська авторська пісня на цьому етапі мала статус аматорської, проте відбувається інтенсивна професіоналізація жанру, що сприяє інтеграції її в загальнономистецьку систему.

Перші автори авторської пісні (російською мовою) в Україні з'явилися у 1950-ті роки – В. Вінарський (Київ), Г. Дикштейн (Харків). У 1960-ті про себе яскраво заявили поети-композитори О. Авагян і В. Сірий (Київ), які створювали пісні як російською, так і українською мовами. Олександр Авагян першим серед новітніх українських бардів використовував етнофольклорні засади в музиці та в поетичній образності.

Перші авторські пісні українською мовою виникли в Києві у середині 1960-х рр. (А. Горчинський – «Троянди на пероні», «Квітка ромена») [22]. Також створювалися перші об'єднання бардів, але їх існування було нетривалим.

Значного успіху в Україні на кінець 1950-х років набуває «туристська пісня». В цей час активно створюються туристичні клуби бардівської пісні, такі, як, наприклад, клуб «Романтик» м. Київ (1959-й рік; Л. Духовний, В. Каденко). У Києві при туристських клубах гуртувались автори та виконавці, на зльотах влаштовувались конкурси туристських пісень [41].

Як зазначає М. Мозговий, на початку 60-х років минулого століття «...на тлі посилення інтересу до розважальної пісні й танцювальної музики, самодіяльної композиторської та виконавської творчості легалізувався міський пісенний фольклор...» [43]. Естрадна пісня такого роду була принципово новим художнім явищем, свого роду альтернативою традиційній радянській естрадно-масовій пісні. Це було відображено не тільки в

соціально та психологічно значущих текстах таких популярних тоді авторів-виконавців, як В. Висоцький і О. Галич, але і в яскраво вираженій психологічності і національно-грунтовій ментальності українських «нових шлягерів», представлених у репертуарі таких вокально-інструментальних ансамблів як «Смерічка», «Червона Рута», «Кобза», «Мрія», «Водограй», «Світязь» та інші [58].

Протягом 70–80-х рр. найбільші міста України (Київ, Харків, Одеса) стали потужними центрами розвитку авторської акустичної пісні [1].

У 1969-му році видавництво «Музична Україна» видало книгу «Муза мандрів». Упорядники Г. Захарова, В. Серий, В. Винарський цікаво поєднали народні, популярні, авторські (туристські) пісні. Наприкінці 80-х років це ж видавництво започаткувало серію книжок «Твоя пісня – пісенник для молоді», у яких були зібрані пісні відомих авторів самодіяльної пісні.

У 1979-му році під егідою Київського міського комсомолу створений перший в Україні Міський клуб самодіяльної пісні, а у 1980-му році відбувся перший у Києві Фестиваль самодіяльної пісні (до цього часу цей жанр в Україні був представлений лише в конкурсах «туристичної пісні»). Через «комсомольську опіку» над авторською піснею та режим політичної цензури в роботі Міського клубу, група київських авторів створила неофіційний альтернативний клуб «Костёр». Поширеною практикою у 1970–1980-ті роки стала організація неофіційних фестивалів та зльотів «Авторська пісня» у лісових смугах передмість, що маскувалися під «туристичні конкурси» (зокрема «Зліт водників» під Києвом) або дні народження окремих бардів (наймасовіший – день народження Л. Духовного, що збирав часом понад одну тисячу відвідувачів), концерти на приватних квартирах (т. зв. квартирники).

Появою нової форми української авторської пісні – «Театру-студії» та «Театру пісні» характерний період 1984–1989-х років. Так, у м. Києві працюють: театр пісні при Палаці культури авіазаводу (І. Жук, В. Новиков,

О. Рябинська, В. Семенов, С. Смолич); театр пісні «Гамаюн» (І. Винник, А. Лемиш); театр-студія «Контакт» (керівник С. Рубчинський) [38].

Отже, в період 1960–1980-х років відбувається структурування жанрово-стильових ознак авторської пісні та співаної поезії, становлення стилістично-виражальних підвалин, виокремлення вітчизняної авторської пісні у трьох сферах аматорської творчості: україномовна туристська й авторська пісня, українська естрадна пісня (ВІА «Смерічка», творчість В. Івасюка, Л. Дутковського, І. Білозіра); музично-фольклорна творчість авторів-виконавців, які перебували у пошуках виразно національного звучання і дедалі більше набувала таких ознак (Н. Бучіль, Е. Драч, В. Морозов, А. Панчишин, Тризубий Стас). Виникає мережа клубів спілкування, що стали апробаційною сферою діяльності бард-об'єднань – «театрів пісні», «театрів-студій», бард-гуртів (наприклад, Театр-студія «Не журись!»): вони поступово відходили від аматорства і набували професійних якостей, чому безсумнівно сприяли фестивалі авторської пісні та співаної поезії.

У роки перебудови, поряд із «загальносоюзним» рухом авторської пісні, активно заявляє про себе явище «співаної поезії», подібна до авторської пісні за жанровими ознаками (спів під гітару, поєднання в одній особі автора й виконавця, соціальна загостреність тематики й літературна вишуканість), але цілковито спирається на українську мову й традиції української пісні.

Авторство жанру «співана поезія» належить Олегу Покальчуку. І хоч цей термін прижився, однак часто авторів «музики–слів» продовжують називати бардами, а частину тих, хто став використовувати електрогітари і барабани, – бард-рокерами. Загалом, це велика група людей, які насправді найбільше цінують мистецтво володіння Словом, а до гри ставляться як до священної дії [31, 3].

Як згадував журналіст, один із ініціаторів фестивалю авторської пісні та співаної поезії «Оберіг» Василь Ворон: «У травні 1987 року Олег Покальчук організовує перший вечір української авторської пісні у Київському молодіжному театрі. і на моє прохання плеяда співців виходить на сцену Луцького міського будинку культури під час заключного гала-концерту першого західноукраїнського фестивалю музики молодшої генерації «Рок-культура 88». Едуард Драч, Василь Жданкін, Андрій Панчишин, Олександр Смик, Олег Покальчук революціонізують свідомість. Співана поезія стає частиною нової української міської культури, «життєвий простір» якої доповнюють голоси В'ячеслава Хурсенка (перемога у номінації «популярна музика»), Леоніда Репети (перемога у номінації «рок-музика»)» [9].

У творах співців збереглося багато чого із давнього способу розуміння музики: єдність поезії і співу, єдність слухача і виконавця, єдність музики і часу. Неймовірний успіх соціокритичних творів Андрія Панчишина допоміг усвідомити духовні записи молодіжної аудиторії і розвивати успіх, не чекати «Червоної рути». На підмогу прийшли Олексій Левченко, Ігор Крися, Олександр Смик і Олександр Ткачик з групою «Незаймана земля», молодіжний центр «Волинь» обкому комсомолу, що був створений за сприяння Юрія Ройка... Вони допомагали готувати перший всеукраїнський фестиваль авторської пісні і співаної поезії «Оберіг» [9].

Провідна ідея «співаної поезії» – український патріотизм (історична доля й майбутнє України, української мови, гідність і самосвідомість українця). Основні історико-культурні орієнтири – традиції українського співу під гітару: пісні постів-композиторів (М. Гайворонського, Р. Купчинського, Л. Лепкого), які під час Першої світової війни воювали у складі Українських січових стрільців, пісні вояків УПА, традиції українського міського співу Західної України (зокрема, пісні на студентських мистецьких мандрівках). Людина з гітарою – бард, який співає про

інтелігентні речі інтелігентною мовою. Основним поштовхом до такої творчості був позив «не можу мовчати», бажання поділитися з друзями про наболіле – про життя, кохання, суспільство [16, ст. 77].

Кінець ХХ ст. характеризується вільним поєднанням в одній особі різних профілів творчості: «поетичної пісні», «співаної поезії», «неавторського виконавства» (класифікація за О. О. Різником); формуванням нових стилів вітчизняної авторської пісні; створенням контактних осередків: клуби, спілки, товариства, тощо (1991 рік – «Деміївське братство», м. Київ; 1992 рік – «Український гітарослів» при театрі «Будьмо»), що супроводжується появою яскравих самобутніх виконавців авторської пісні: у Києві – І. Жук, І. Козаченко, О. Богомолець, О. Павлишин; у Харкові – М. Бурмака; у Хмельницькому – В. Смотритель; у Рівному – О. Смик, у Бахмачі Чернігівської області – К. Москалець та інші; створенням у 1988 р. у Львові пісенного театру «Не журись», у якому згуртувались виконавці авторської пісні (Е. Драч, В. Жданкін, В. Морозов, К. Москалець, А. Панчишин), що сприяло остаточному формуванню авторської пісні як самостійного мистецького феномену [38].

Україномовний бардівський рух сформувався переважно з представників гуманітарної інтелігенції, у багатьох випадках – людей з музичною освітою, завдяки чому в їхніх піснях переважає музичне начало, на відміну від «баладності» російської бардівської творчості [1].

А. Калиниченко наголошує, що в умовах тоталітарного суспільства «...авторська пісня мала неформальний характер, була одним із виявів контркультури, своєрідною реакцією на офіційну культуру, втечею від реальності в «андеграунд» [31].

До типу «виконавець авторської пісні («співана поезія») А. Калиниченко відносить: О. Богомолець, М. Бурмаку, А. Горчинського, Е. Драча, Т. Компаніченка, В. Морозова, С. Щербатих (Тризубий Стас), сестер Тельнюк, З. Слободян, Т. Чубая. При цьому автор наголошує на

різниці між авторською піснею (музика й слова співця) та співаною поезією (музика співця на слова іншого автора) [31].

Він же визначає такі особистісні лінії розвитку авторської пісні: поп-бард (В. Морозов, Л. Бондар), рок-бард (М. Алімов), гротесково-пародійна (І. Сітарський, В. Асауленко, Ганна Лев), імпресіоністська (І. Козаченко), соціально-критична та політико-сатирична (А. Панчишин, Тризубий Стас), національно-патріотична (М. Бурмака, Е. Драч, О. Покальчук), у т. ч. її неокобзарське відгалуження (В. Жданкін). Неокобзарське відгалуження побудовано здебільшого на особливостях українського фольклору, які переосмислені і стилізовані по-сучасному. Цей струмінь фольклоризму проявлявся і в традиційно-ліричній лінії (О. Богомолець, С. Мороз, З. Слободян) [31].

Серед представників неокобзарського відгалуження яскравим є Петро Приступов. Не відмовляючись від своєї бардівської «ідентичності», Петро Приступов у 1980-ті роки через Українське товариство охорони пам'яток долучається до кобзарського товариства, бере участь у так званих «кобзарських лабораторіях». На початку 1990-х років активно долучається до новопосталого руху української «співаної поезії», а вже в 1992-му р. стає лауреатом Всеукраїнського фестивалю «Оберіг» (м. Луцьк) [56].

Самоідентифікація з українською «співаною поезією» дала змогу П. Приступову, який, з одного боку, був виразно зорієнтований на українське мистецтво, а з іншого – носієм шляхетної, «витонченої» творчої манери, «мистецького інтелектуалізму», знайти адекватну своєму доробку культурницьку нішу і, зрештою, позбутися комплексу «сивого ворона», яким він почувався і серед бардів, і серед кобзарів [56].

У червні 1988-го року при громадській організації «Товариство Лева» був створений перший в Радянській Україні львівський пісенний театр-кабаре «Не журись!», який водночас відігравав роль першого в Україні об'єднання авторів виконавців співаної поезії. Творцями театру були Андрій

Панчишин, Юрій Винничук та Віктор Морозов. Як згадує мистецький керівник театру Віктор Морозов: «Театр «Не журись!» виник стихійно, як злива». На межі 1987–1988-х років у Львові під час виступу бардів хтось підійшов до Юрка Винничука і спитав, що то за група на сцені. Той випалив: «Не журись». З легкої руки письменника воно й приклеїлось» [13].

Найбільшої популярності театр здобув протягом 1988–1991-го років. У музично-театралізованих виставах автори гостро висміювали тогочасну комуністичну владу, а також представляли глядачам заборонені тоді пісні українських січових стрільців [46]. З початків своєї діяльності «Не журись!» насамперед був театром авторської пісні, де головний акцент припадав передусім на музику і тексти пісень, хоча його учасники намагалися максимально театралізувати музичні вистави.

До першого складу театру (вистава «Від вуха до вуха») входили Василь Жданкін, Стефко Оробець, Остап Федоришин, Тарас Чубай. Пізніше до складу виконавців долучився письменник і автор пісень Костянтин Москалець. В інших виставах брали участь десятки різних виконавців, зокрема Богдан Стельмах, Олег Лихач, Тризубий Стас, Марічка Бурмака та ін. [26].

До речі, національний гімн «Ще не вмерла Україна» (в ті часи ще заборонений) прозвучав зі сцени уперше 5-го жовтня 1989-го року в концертній залі Львівської філармонії саме у виставі «Повіяв вітер степовий» театру «Не журись!» [49].

У роки національного піднесення в Україні авторська пісня вийшла з «андеграунду» й набула розквіту на фестивалях «Червона рута» й «Оберіг». Також формувалися й регіональні школи україномовної авторської пісні: спочатку львівська школа на чолі з В. Морозовим й А. Панчишиним, згодом житомирська, що культивує українську (особливо місцеву, поліську) визначеність музики [29].

На першому всеукраїнському легендарному фестивалі «Червона рута–1989» у Чернівцях найбільшими і найважливішими були сегменти авторської пісні та рок-музики [23]. Глядачі із великим захопленням сприймали співану поезію, яка продовжувала традицію лірників, кобзарів, дуже чітко передавала атмосферу і настрої українців наприкінці 80-х років.

Сестри Тельнюк, вперше проявивши себе на «Червоній Руті» у Чернівцях, залишаються актуальними і сьогодні. Самобутнє поєднання артроку, співаної поезії та індивідуальні інтонації з вкрапленням джазу й блюзу характерний для цього дуєту. Їхні успішні гастролі у Канаді та США підтвердили правильність обраного ним вектору [31].

Живим символом загону співців, що відчули перший, той самий, «вітер змін» був Василь Жданкін – власник колоритного бас-баритону. Ставши володарем гран-прі, виконавець на гала-концерті на свій ризик і страх заспівав тоді ще заборонену пісню «Ще не вмерла Україна».

Перше місце в номінації «авторська пісня» посів молодий лікар із Черкас Едуард Драч. Окрім співу під гітару, Драч впевнено культивує кобзарську манеру співу. Найкращі пісні Е. Драча зібрані в мультимедійному альбомі «Небо України». Тема України є провідною у його піснях. В кожному рядочку пісень бринить патріотизм – справжній та щирий. Хіба можна без любові до рідної землі написати блискучий авторський переспів сатиричного «Листа султану», чи сповнену щемливої ніжності «Батьківську колискову» [45].

Найвідомішим з-поміж співаючих акторів і режисерів був Олександр Ігнатуша. Його єдиний альбом «Білий вовк», виданий ще у 2004-му році, до сьогодні б'є рекорди ротацій на Українському радіо і на Радіо «Культура», зачаровуючи баритональним тембром виконавця [31].

Ще один всеукраїнський фестиваль співаної поезії «Оберіг» відкрив Україні імена Марічки Бурмаки та Ольги Богомолець.

До української національно-патріотичної тематики почали звертатися і співці з діаспори (Еміль Крупник). Україномовні співці з'являлися й поза межами України (у Польщі, Канаді, Казахстані). Почали випускати професійно записані альбоми та компакт-диски.

Люди бардівського середовища уміли і могли влучно пожартувати. Згодом жарти ставали напрочуд щирими та дотепними піснями, в яких володіння інструментом чи мелодія відступали на задній план. Як висловився автор-виконавець і лідер гурту «Бункер Йо» Левко Бондар, «бард – це три акорди і розладнана гітара, важливим було те, що ти співаєш» [34].

1.2. Бардівська пісня в незалежній Україні

Після здобуття Україною незалежності у 1991-му році авторська пісня втратила своє політичне значення, але збереглася як сфера мистецької творчості. Звичайною практикою для авторів-виконавців стало поєднання у творчості української та російської мов. Популярність здобули нові автори-виконавці у царині авторської пісні: В. Вербицький, Є. Зенюк, С. Мартинюк, О. Рубанський (усі – м. Київ), Д. Макляков, Ю. Чайка (м. Харків), В. Шинкарук (м. Житомир) та ін.

Збереглася мережа об'єднань (клубів) авторської пісні, що діють в обласних центрах та в багатьох великих містах України. У 1992-му році в Києві з'являється творче об'єднання «Салон авторської пісні», організоване Олегом Рубанським. Це своєрідний театр авторської пісні, де всі присутні – учасники вечора [28].

У журналі «Українська культура» (№ 1–2 за 1993 рік) відомий музикознавець Олександр Різник опублікував статтю «Українська авторська пісня. Основні етапи розвитку (XVII ст. – 70-ті рр. XX ст.)» [57], у якій зроблено аналіз розвитку української авторської пісні. Варто зазначити, що Олександр Різник єдиний в Україні музикознавець, який захистив науковий ступінь кандидата наук на терені авторської пісні.

З 1998-го року у Сумах видається «Інформаційний бюлетень» (упорядник Петро Картавий). У 17-ти випусках бюлетеня опубліковано матеріали більш ніж 50-ти дописувачів з 30-ти міст і сіл України.

Щороку в Україні проводяться фестивалі авторської пісні. Серед багаторічних регулярних фестивалів – «Булат» (м. Суми, з 1989-го р.), «Оберіг» (м. Луцьк, з 1989-го р.), «Творчість юних, український контент» (м. Київ). Концертно-фестивальну діяльність веде клуб авторської пісні «Дім», зокрема фестиваль «Лісова фієста» проводиться під егідою клубу, в рамках діяльності клубу авторської пісні «Арсенал» проводиться фестиваль авторської пісні «Жуков острів» пам'яті Довлета Келова.

Фестиваль авторської пісні «Віршень», котрий має на меті популяризацію української поезії та авторської пісні, пропагує творчу допомогу молодим талановитим авторам.

Заслуговує уваги «Театр бардівської пісні на Подолі», під керівництвом О. Лисенко. В рамках діяльності театру систематично проводяться концертні заходи та фестивалі авторської пісні [36, ст. 81].

Діє Київська школа бардів Д. Долгова. Найвідоміший продюсер авторської пісні в Україні – Семен Рубчинський. На жаль, через відсутність в Україні державної підтримки розвитку авторської пісні та постійних меценатів цього явища, тимчасовими виявляються й спеціальні теле- та радіопроекти (щотижнева програма «Доживемо до понеділка» на ТРК «Гравіс», (1998–2000 рр.); авторська програма Тризубого Стаса на телеканалі «1+1» у 2000–2004-му рр.).

2007 рік став певним новим етапом для української авторської пісні. Як згадував у інтерв'ю програми «Вечірня Свобода» відомий автор-виконавець пісень, лауреат багатьох фестивалів Едуард Драч: «Ми постаралися, щоби цей рік став дійсно етапним, тому що якось вийшло так, що то з'являлися, то зникали фестивалі української авторської пісні. І минулого року вийшло так, що практично не було окремого фестивалю авторської пісні в Україні. Ми

зробили такий фестиваль під стінами історичного музею на початку Андріївського узвозу. Вийшли барди і поети просто без спонсорів, без приміщення, без реклами, провели такий фестиваль, а потім задумалися (ну, ми, звичайно, прибрали там територію після себе – екологічний пункт був теж дуже важливий): може, якось змінити ситуацію, адже держава нібито є, про культуру всі говорять, а важлива частина такої неформальної культури зависає в повітрі? Це був 2006 рік, десь приблизно вересень. І ми серйозно задумалися. Ми домовилися відразу у двох місцях, навіть практично у трьох: Фонд сприяння розвитку мистецтв (це Микола Підгорний), видавництво «Смолоскип» і Спілка письменників. Якраз у цьому Будинку письменників нас внесли в річний план, і кожну четверту середу місяця у нас були вечори авторської пісні. Це були зустрічі і з публікою, і зустрічі бардів та поетів між собою. Це були вечори співаної поезії, або потім ми їх назвали «Вечори співаного слова», тому що виступали і барди, і поети. Поети читали по парі віршів, барди виступали з парою пісень. Ці акції продовжувалися в декількох фестивалях. Ми зародили таку хорошу, дуже хорошу моду» [55].

Бурхливе відродження оригінальної патріотичної бардівської пісні відбулося завдяки Євромайдану: на Київському Майдані співав Зеник, на Харківському – Микола Воловик та інші.

На фоні історичних подій в Україні відбувається активне відродження української співаної поезії, українські автори та виконавці власних пісень та співаної поезії об'єднуються з метою популяризації українського слова та виведення української співаної поезії з андеграунду. Так, у Рівному створено клуб авторської пісні та співаної поезії «ВАСКіпБАРД», ініціатором створення якого виступила письменниця, перекладач, бард Валентина Люліч.

Цю хвилю підтримали інші регіони України, зокрема Львів, де за ініціативи Оксани Чухліб місцеві барди також об'єдналися у клуб. Вже у травні 2021 року при Рівненському обласному відділенні Національної всеукраїнської музичної спілки вперше створено Асоціацію діячів авторської

пісні та співаної поезії. Цього ж року відбувся фестиваль сучасної української авторської пісні та співаної поезії «СЛОВОСПІВ», у якому взяли участь відомі українські автори-виконавці, зокрема: Едуард Драч, Наталка Криничанка, Дмитро Лінартович, Микола Тимчак, Олександр Смик та багато інших. Ідейною натхненницею фестивалю та співзасновником виступила Валентина Люліч. З метою продовження традиції та розвитку української авторської пісні та співаної поезії Валентиною Люліч створено хіт-парад авторської пісні «СЛОВОСПІВ», ведучою якого вона є [68].

Важливим інструментом популяризації авторської пісні став Інтернет. Українські автори-виконавці не лише створюють власні інтернет-ресурси (як от «Літопис авторської пісні України» [41], «Поезія та авторська пісня України» [50]), але й розміщують власні твори на міжнародних інтернет-ресурсах, зокрема аудіозаписи радіопередач – на порталі «Бардрадіо» [53]. На інтернет-порталі «Українські пісні» [69] можна знайти детальну інформацію про авторів, список альбомів та назви пісень.

Серед найвідоміших представників авторської пісні – Е. Драч, М. Бурмака, А. Панчишин, О. Богомолець, Т. Компаніченко, С. Шишкін, І. Жук, С. Щербатих, В. Морозов, О. Смик та інші [4].

Едуард Драч – один з перших українських бардів, переможець легендарного фестивалю «Червона Рута–1989» (на той час молодий лікар з Черкас здобув перше місце в номінації «авторська пісня»). Далі були перемоги на найбільш значних фестивалях співаної поезії «Оберіг–91» та «Білі вітрила–92». Пісня стала двигуном його долі, повністю змінивши спосіб і стиль життя. Значну частину репертуару становлять авторські псалми та фолк. Впевнено культивує кобзарську манеру співу. Найважливішим у його дискографії є мультимедійний альбом «Небо України». Альбом побудовано так, аби слухач відчув ритми часу, пульсацію змін віків, дихання сьогодення. Вийшло так, що від епічної давнини Київської Русі, через буремну епоху

козаччини ми потрапляємо в доволі-таки неоковирний фейлетонний день сьогоднішній.

Марія Бурмака – переможець фестивалю «Оберіг» у 1989-му році, найяскравіший представник нового пісенного жанру. Співачка себе позиціонує як представниця поп-року, однак, на відміну, від інших представників цього напрямку, її творчість сягає корінням бардівської традиції. Численні композиції М. Бурмаки – це співана поезія, одягнена в шати рок-музики. Однак, на відміну від класичних бардів, де музика підпорядкована поезії, музична складова її пісень є більш вагомою і значимою [48]. Свій камерний вокальний діапазон вона використовує з максимальною користю для творення образів – зовні ніжно-жіночих, а внутрішньо – напружено-драматичних.

Вона зуміла перевести мінімалістичну формулу «голос та гітара» у формулу «поезія та поп-роковий драйв» [20]. Таким чином, творчість М. Бурмаки – це адаптована «під рок» музика, створена для молодіжної аудиторії, витоки якої – українська бардівська традиція, що сягає коріннями традиційної української естради та українського романсу [51].

Ще однією бардівською зіркою засяяла постать відомого українського співака, журналіста, поета, громадського діяча Андрія Панчишина. Як згадує Морозов: «Це був простий, нікому ще невідомий, молодик з гітарою, який виконує власні пісні».

Тематика пісень Андрія Панчишина різноманітна: спочатку це були ліричні, здебільшого іронічно-побутові пісні, пізніше, вкінці 80-х років, Панчишин став писати гострі сатиричні речі, і саме в цей період театр «Не журись!» набув найбільшого злету. Тексти Андрія Панчишина були гострі і з гумором, цинічні і правдиві, дуже актуальні, а батярські пісні – дотепні.

«Ці його пісні на злобу дня з часом відійдуть, але його батярські пісні ще залишаться на довгий час, це поза межами часу. Коли він виступав, як бард, то був поцінований, а коли у нього відмовила рука, то не міг виступати

на концертах, про нього забули, він працював як журналіст. Писав тексти, але вже їх виконував Віктор Морозов, який закидав їх в інтернет, це чуло невелике коло людей», – каже письменник Юрій Винничук. Андрій Панчишин є автором збірки батярських пісень «На вулиці Батярській».

Андрій Панчишин залишив після себе поетичні збірки «Пісні», «Другий голос». Але чи не найкраще промовляють про нього його пісні у власному виконанні. Таким чином його пам'ятають – іронічним та з «гострим язиком» [65].

Такі пісні як «Візит (Генеральний секретар)», «День злодія» створили справжній фурор і виявилися надзвичайно актуальним, хоча й тепер ця тема не менш актуальна, незважаючи на те що від прем'єри пісень минуло 28 років.

«Лунає життєрадісна мелодія,
шампанського і квітів так багато,
день злодія, день злодія, день злодія –
це всенародне свято!»

У пісні «Я маю право» Панчишин описує радість людини, яка має право мати право, має право їсти і пити, валятися в ліжку, годувати рибок.

«І, всі такі щасливі,
Всі такі щасливі,
Бо всі мають право мати право».

Виступи Андрія Панчишина мали неймовірний успіх, бо були, наскільки це дозволяла Перестройка, доволі «антисовецькими» [7]. Тогочасна преса всіма силами намагалася дискредитувати театр, вигадуючи якісь небилиці, а також вимагали партійні діячі затвердженої програми.

Хоча Андрія Панчишина – як барда – зі сцени не чули в останні роки, але він знову нагадав про себе під час Майдану як поет, автор численних текстів для пісень. Усі його тексти Віктор Морозов негайно клав на музику і поширював в мережі Інтернет. Так народився новий проект, як писав Віктор

Морозов, «політична сатира в інтернеті». Віктор Морозов записав близько півсотні пісень на тексти Андрія Панчишина і Юрія Винничука. Ці пісні мали неабиякий вплив на суспільство, піднімаючи дух повстання і зігріваючи серця.

Душею українського романсу називають Ольгу Богомолець – лауреатку всеукраїнського фестивалю авторської пісні та співаної поезії «Оберіг» (1991-ий рік, м. Луцьк). Хоч вона не є професійним музикантом, а успішним лікарем і політиком, однак, працюючи з першокласними виконавцями-інструменталістами, значно вдосконалила свою професійну майстерність. Вже багато років Ольга Богомолець співає авторські композиції та пісні, написані на вірші видатних українських поетів: Ліни Костенко, Василя Стуса, Олени Теліги. Якщо хочете відчутти душу українського романсу, – послухайте її пісні. Окрім традиційного виконання романсів у супроводі гітари, вона пробує нові форми звучання: у супроводі флейти, саксофону, камерного струнного оркестру [45].

Заслужений артист України Тарас Компаніченко віддає перевагу не мультикультурній гітарі, а рідній кобзі, бандурі і лірі. Завдяки йому до слухача повернулися давні пісні, котрі виконувалися українськими воїнами, священниками, селянами і містянами протягом не одного століття (думи, канти, псалтирі, плачі тощо). Компаніченко вивчає стародруки й відроджує спадщину композиторів XVII–XVIII ст. До останнього його альбому увійшли авторські пісні з кіновистави «Посттравматична рапсодія» про події під час війни на Сході [19].

Ще один відомий бард Сергій Шишкін – єдиний нині в Україні бард-піаніст з Володимир-Волинського. Пісні Шишкіна дорослі. Міські, багато в чому джазові, але все одно бардівські, позаяк позбавлені шаблонів і зайвих виконавських стереотипів. Виконувана густим голосом кожна його пісня сприймається слухачами як щоразу нова історія. Жвава і ритмічна. Життерадісна і життєдайна [19].

Ігор Жук – бард, поет-пісняр, кінодраматург і фізик. Навчався в аспірантурі Інституту теоретичної фізики у Києві. До першого свого КСП (клубу самодіяльної пісні) вступив, вже маючи понад сотню власних пісень. Через рік очолив там сектор концертної роботи. Сам автор говорить про себе так: «Я їх завжди пишу про людей. Навіть коли це розважальний гумористичний етюд чи щось «громадянсько-патріотичне» – мені завжди цікава конкретна людина, її доля й тривоги, її погляд на світ: чи мудрий, чи часом наївно смішний, а то й цілковито чужий і неприємний для мене. Але коли хочеш зрозуміти людину, муσιш хоч на мить стати нею» [14].

Висновки до 1 розділу

Переглянувши праці дослідників, ми окреслили основні історичні етапи розвитку бардівської пісні, дали визначення поняттям «авторська пісня» та «співана поезія».

Систематизувавши матеріал, виокремили фестивалі, які сприяли популяризації авторської пісні та співаної поезії в Україні, а також персоналізували відомих представників цього жанру.

Авторська пісня та співана поезія пройшли цікаві і водночас непрості етапи в своєму розвитку. Ґрунтом, на якому розвивався цей жанр в Україні, на нашу думку, фольклорна пісенна традиція, притаманна українській культурі загалом, а також пісенна творчість Володимира Івасюка, Ігоря Білозіра, Левка Дутківського, Миколи Мозгового.

Дослідження життєвого шляху та аналіз творчого доробку одного із відомих представників цього жанру – Станіслава Триzubого спробуємо описати у наступному розділі.

РОЗДІЛ II. СПІВАНА ПОЕЗІЯ У ЖИТТЄВІЙ ТА ТВОРЧІЙ ДОЛІ ТРИЗУБОГО СТАСА

2.1. Життєва доля Станіслава Тризубого

Однією з яскравих зірок небосхилу співаної поезії був Тризубий Стас. Він сприймав життя легко, по-філософськи, з оптимізмом та гумором, таким же був у своїй творчості, яку любили тисячі слухачів в Україні та далеко за її межами.

Станіслав Щербатих був людиною, яка всім доводила, що українці – нація, яка встає з колін, і потрібно зробити багато для того, аби тебе поважали у світі. Як художник він був універсалом, і його універсалізм заповнював порожнечу в художньому просторі. «У Стаса була неймовірна енергетика! Люд щиро заходився від сміху, а Стас просто спостерігав. Сам же він, здається, голосно ніколи не сміявся. Зарано пішов – міг ще багато подарувати світові», – зазначає художник Петро Федорів [72]. Не було авторських пісень – він робив. Не було аматорських мультиків – він робив їх. Усе життя Стас присвятив тому, що робив те, чого не вистачало.

Станіслав Іванович Щербатих (відомий під сценічним псевдонімом Тризубий Стас) народився 24-го лютого 1948-го року у місті Алейськ (Алтайський край) у сім'ї етнічних росіян [73]. Хлопчик залишився без батька, коли йому було лише півтора року. Після смерті батька з матір'ю переїхали в Україну – до тітки, що мешкала в Станіславі (нині Івано-Франківськ).

Ось як Стас висловлювався про своє походження: «Я – росіянин, батьки – росіяни, школу закінчував російськомовну, середовище теж мав відповідне». «Суцільна українізація» і тотальне перевтілення росіянина в Тризубого Стаса відбулися з двох причин. Першою була дружина Марія. Ось як згадує вона про чоловіка: «Познайомились ми в Судаку, на морі. Красивий, чорний, кучерявий, він потім щоразу приїздив до Львова з оберемками троянд. Наші стосунки були зрозумілі одне для одного одразу:

очі в очі, серце в серце. Такого відкритого чоловіка на свої 24 я ще не бачила. Так ми переїхали до Франківська. Далі була Камчатка, а після 20 років життя у Франківську довелося переїхати до Києва. Мені здавалося, що там його будуть запрошувати на концерти, адже прихильників мав і серед депутатів. Найважче йому було, коли у 2004-му від'їздив три тури за Ющенка, а після цього йому відмовляли у концертах. Тоді почалась затяжна депресія, один інсульт, другий, і третій останній...» [20].

«У нас вдома, на Василянок, була така собі творча майстерня. Дві прохідні кімнати відкривалися, і так, наприклад, сушилася фотоплівка. Він сам поспішав творити й мене намагався відмежувати від надмірного побуту».

«Найбільше на нього вплинули «Бітлз» і Висоцький. Завжди був у творчому пошуку. У Києві опанував комп'ютер, дизайн, верстку. Застою в його житті не було. Також не терпів компромісів – ані у творчості, ані в житті. Про себе казав, що прямий, «як рейка»».

«І після 30 років життя вкупі, коли ми розуміли одне одного з півпогляду, частенько робив мені сюрпризи. Дотепер дякую йому за світло душі, в якій завжди жило кохання. Вкотре перебираючи папери і впорядковуючи його творчість, недавно натрапила на вірш «Коханій вірній дружині своїй» [20].

«Кохана, вірна дружина моя
Одна найрідніша – від Господа Бога.
Одна незрадлива... Моя дорога,
Я знову до щастя двері відкрив
І по-новому тебе полюбив».

Читала, плакала. Це для мене стало ще одним доказом його присутності, нашого з ним паралельного співжиття».

Станіславу пощастило з дружиною. Марія була його творчим директором, у всьому допомагала. «Без неї, мабуть, і мене б такого не було», – згадував пізніше Щербатих [5].

«Відразу після одруження, і довгі роки по ньому, ми чимало їздили з нею на її батьківщину – до невеликого села Молотова, що в Жидачівському районі на Львівщині. Погодьтеся, що за 12 років можна багато чого побачити, багато про що довідатися. Потрохи змінювалися погляди, світогляд, оточення. Мені стали ближчими і місто, в якому я прожив 27 років до одруження, і українці, яких я почав бачити не «збоку», а зсередини. Практично я сам став українцем за ці роки. Другою причиною була політична атмосфера – в повітрі витав дух змін, відбувалося якесь піднесення. Це був переддень Ренесансу, а сам він, як бомба, вибухнув для мене на першій «Червоній руті» в Чернівцях. Розвал Союзу, незалежність України – це вже було пізніше і не так вразило, як вересень 89-го. Люди настільки тягнулися до живої води духовності, що неможливо було тим не перейнятися. Саме тоді я зрозумів, що слово «націоналіст» має світле і святкове забарвлення, бо бачив радісні посмішки, відкриті душі – довгоочікуване свято нації» [34].

Музичну освіту отримав приватно. Спочатку працював музикантом у ресторані. Після одруження, разом з дружиною, щоб покращити матеріальне становище, подались на Камчатку, де Станіслав працював художником, фотографом, директором Будинку культури [17].

Як і всі барди потерпав від нестачі коштів. Цей жанр ніколи ніким не фінансувався, а так як Стас був людиною надзвичайно творчої потуги, то все освоював сам. Він не боявся жодної роботи: щоб якось підзаробити, разом з дружиною Марією, їхав в Тюмень. Гроші витрачав на записи в київській студії. 1997-го року переїхав до Києва, де брав участь в акції «Україна без Кучми», їздив у передвиборні тури Віктора Ющенка. Мав медаль «Видатний учасник помаранчевої революції».

Останні роки життя Станіслав працював дизайнером у редакції журналу. У 2005-му році був членом журі Всеукраїнського фестивалю

бардівської пісні «Срібні Струни» (неподалік м. Корсунь-Шевченківський Черкаської області) [12].

Помер Станіслав Щербатих 24-го січня 2007-го року від третього інсульту у віці 58 років. «Перший інсульт був у 2002-му. Приходжу додому, а він лежить нерухомо на ліжку. Лікарі заборонили йому пити каву, курити. Він кодувався від куріння. Але коли мене не було вдома, зірвався. Через рік я з сином поїхала на Великдень в Івано-Франківськ, до родичів, а Стас залишився в Києві. З другом йшов в аптеку за ліками. Там і впав. У нього відняло мову, викрутило руку і обличчя», – згадує дружина Марія. Похований на кладовищі Дем'янів Лаз поблизу Івано-Франківська. На цвинтарі було освячено місце, на якому за кошти родини Станіслава Щербатих зведуть капличку [33].

На смерть Тризубого відгукнувся письменник-казкар Олександр Власюк: «Його смерть стала для мене повною несподіванкою, про яку я дізнався випадково. Тризубий Стас був мені другом і товаришем, ми разом виступали, знімали передачі. Скажу більше: я виріс на його творчості. Він виконував свої пісні, живучи в Росії, а я переписував їх слова на коліні. Позналилися ми в Києві, років десять тому. Почали разом працювати, знімали передачі про авторську пісню, планували записати кілька пісень до мультфільму. Я шокований: від нас пішла людина, рівній якій не було в Україні. Тут одного вбили на полюванні – то вся країна два тижні гула, а про Стаса майже ніхто нічого не каже» [32].

Добрим словом про Станіслава згадала Наталія Зінченко в інтерв'ю газеті «Хрещатик»: «Боляче, коли від нас ідуть такі люди. Тризубий Стас був для мене ніби старший брат. Коли вчора слухала його пісні, усміхалася. Здавалося, він живий. Адже всі його вірші пронизані їдкою іронією, гострим гумором, сміливою сатирою... Порівняння такі, що навіть у траурі не можна стримати усмішку. Позналилися ми зі Станіславом Щербатих у червні 1989 року на першому фестивалі авторської пісні «Оберіг» у Луцьку. А через

рік Гран-прі одержав Стас. Вважаю його, Едуарда Драча і Василя Жданкіна своїми друзями по життю. Знайомство на фестивалі «Оберіг» з цими бардами, які тоді були вже зрілими і досвідченими, сталося напередодні відомого фестивалю «Червона рута». Вони мене підтримали, у мене з'явилася впевненість у собі. Якби не вони, я ніколи не наважилася б взагалі взяти участь у «Червоній руті». Тож Стас – мій талісман» [21].

Прощання з Тризубим Стасом відбувалося у день пам'яті Героїв Крут. Композитор Кирило Стеценко вважає це символічним: «У цей день, коли загинули триста школярів задля майбутнього України, я вважаю, що Тризубий Стас – це один із них, тому що він самотужки намагався зробити так, щоб була Україна, українська Україна» [54].

Перша слава про Триzubого-барда, який писав дотепну політичну сатиру, пішла в часи львівського театру «Не журись», який був утворений у червні 1988-го року. Наприкінці 80-х Тризубий Стас, Левко Бондар та Володимир Кіндратишин об'єдналися в колектив «Приспів» («Прикарпатські співці» – так охрестив його Стас). Колектив публічно виступав, однак і постійно відчував на собі прискіпливе око всемогутньої радянської спецслужби. Офіцери КДБ – співробітники ідеологічного відділу – постійно ходили на концерти. Часто вони це робили демонстративно, заздалегідь займаючи найкращі місця, поки слухачі ще не прийшли. У ті далекі часи із українськими авторськими піснями пробитися до публіки було дуже непросто. Комсомол «продюсував» російськомовну бардівську пісню, в якій не було місця для українського патріотизму.

Там же, у Львові, його й назвали «Тризубим» – побачили в його постаті своєрідний український символ. Ігор Шабловський кликнув його так на концерті у Самборі 1989-го року. Своє сценічний псевдонім Станіслав, жартома, пояснював тим, що має «три зуба: один – на комсомол, другий – на компартію, третій – на профспілку».

«Мені здається, що у нашому місті якась енергетична яма. Тут народжується найкраще, і тут воно помирає. Певною мірою це стосується і творчості Стаса. Попри все, Стас таки довів, що авторська пісня в Україні є, і може тут жити. Перший великий бардівський концерт ми зробили у 1993-му, в Будинку політосвіти, навпроти «Космосу», – згадує Петро Федорів – президент Прикарпатського клубу авторської пісні та поезії ім. Тризубого Стаса [17]. Пан Петро продовжує: «Загалом Стас був унікальним чоловіком. Коли в компанії під час розмови звучала тисяча різних думок, то навіть найбанальніша Стасова сприймалася завжди глибоко. Особисто для мене він був своєрідним вчителем. Уроки витримки давав легко. Виходиш, наприклад, на сцену із серйозною піснею, а Стас із залу показує язика. Ну то й спробуй витримати настрої. Його образ мені нагадує калину: червону, веселу, але з гірчинкою» [18].

Дивовижна самодостатність сатирика Тризубого Стаса стає цілком очевидною, якщо поспіль слухати збірку з чотирьох його альбомів під назвою «Я повертаюсь» (додаток Б). Відчуваєш, що це і є наше життя, адже в ньому знаходиться місце і комедії, і трагіфарсу, і драмі [45].

Станіслав Іванович працював відразу у кількох царинах. Його знають і як кінодокументаліста, і як мультиплікатора, і як художника, і як оперного композитора, і як письменника-фантаста. Але насамперед як виконавця авторської, переважно жартівливої, пісні на злободенні соціально-політичні теми. Він був не просто гумористом. Інколи його порівнюють із Володимиром Висоцьким, але це зовсім інші площини творчості та буття. Висоцький – це епоха розвитку Радянського Союзу, в його становленні авторської пісні – доволі специфічної, соціальної, гумористичної. А Тризубий – це і гумор, і сатира, і гротеск. Його гумор не був викривальним, а навпаки – справжнім, українським.

У його творчому доробку 9 альбомів (додаток Б): «Щури» (1994), «Іспанія, Іспанія...» (1995), «Пісні про кохання» (1998), «Пісні про любов»

(1998), «Мене звать Тризубий Стас» (1997), «Collection-1» (1998), «Collection-2» (1998), «Як ми живемо» (1999), «Я повертаюся» (2004) [22, 27, 69, 64, 24].

Після повернення в Україну серйозно зайнявся роботою у документалістиці і мультиплікації. Найвідомішими є документальні фільми «Проводи на полонину» та «Людина і нафта», і мультики «Сонечко, бульдозер і я», «Армагедон», «Верблюди», «Пігмаліон». На міжнародному фестивалі «Кіномарина-75» мультфільм «Сашкова чайка» отримав бронзову нагороду [30]. Загалом Станіслав є автором 1300 коротких анімаційних фільмів.

Із середини 1990-х Станіслав жив у Києві. Важкі часи перебудови мали суттєвий вплив на творчість, і Тризубий Стас пише злободенний «Гімн голодних студентів». Станіслав Щербатих став автором 300 гумористично-сатиричних пісень, жанр яких можна визначити як співані памфлети [52, 40]. До творчого спадку Станіслава Щербатих належать також опера «Корова Середа», фантастично-кримінальний роман «Нічия земля» (дія твору відбувається між Франківщиною, Тернопільщиною та Хмельниччиною), п'єса для молоді «Швидкий 55-й», мюзикл «Коров'яча доля», вистава «У пошуках скарбів Полуботка», кілька оповідань.

З 1991 року Тризубий Стас починає гастролювати разом з Львівським естрадно-гумористичним театром-студією «Не журись!», який на той час був надзвичайно популярним як в Україні, так і в діаспорі [12].

У 1998-му році одеське видавництво «Маяк» випустило у світ книжку прози Станіслава Щербатих під назвою «Нічия земля». Вона написана російською мовою, до неї ввійшли однойменний фантастичний роман і дев'ять оповідань.

У косівському видавництві «Писаний камінь», за сприяння друзів родини Щербатих, побачила світ книжка «Тепер я в пісні. Я живий», де зібрано тексти Станіслава, його спогади, відгуки, статті про нього [37].

Тризубий Стас – один з найтитолованіших українських бардів. Він лауреат фестивалів авторської пісні «Оберіг» (Гран-прі), «Білі вітрила», дипломант першої «Червоної рути».

Конкурсна програма авторів і виконавців власних пісень на «Червоній руті» складалася з 53 виступів. Під час жеребкування витягнув історичний 53 – останній номер. Змагання на «Червоній руті–89» були найбільш цікавими та вибухонебезпечними. Адже пісні співців відзначалися особливою гостротою, соціальною заангажованістю і найголовніше – правдивістю. Тому майданчик, на якому мали проходити змагання авторів та виконавців власних пісень, розташували далеко за містом. Транспорт, звичайно, не працював, туди можна було добратися лише пішки. Але, незважаючи на це, місце, де змагалися співці, було оточене багатотисячною юрбою глядачів і... міліціонерів. Влада страхувалась: не дай Бог, щось виникне. «Пам'ятаю, коли на невисоку сцену на невеличкій галявині, ущерть заповненій людьми, вийшов Стас. Під час його виступу навіть міліціонери не могли стримати посмішок і мимоволі підтягувалися ближче до сцени. І це, незважаючи на погрозливі погляди начальства», – згадує Володимир Шинкарук [2]. На фінальному концерті «Червоної рути» в Запоріжжі у 1991-му році він співав «Гудбай, компартіє, гудбай», і стадіон в ейфорії підспівував [45].

Разом із артистами Львівського театру «Не журисть» гастролював в Аргентині і Бразилії [21]. Йому випало навіть виступити на знаменитому фестивалі у польському місті Сопоті. До речі, спеціально для виступу у Сопоті Стас переклав свої пісні польською мовою.

Тризубий Стас володів рідкісним відчуттям слова. Ця якість, помножена на вражаюче почуття гумору робить його одним із кращих в жанрі авторської пісні та тільки в Україні, а й на території країн СНД. У своїх піснях Стас постійно і активно відгукувався не тільки на політичні події, а й на усе те, що визначає особливість епохи, у яку він жив. Пісні Тризубого вимагають від слухачів особливої уваги праці розуму і серця. Їх неможливо

слухати похапцем, абияк, вони потребують уваги. Тільки тоді їх зміст стане прозорим і зрозумілим [32].

2.2. Тематико-стильові особливості пісенної поезії Станіслава Щербатих

2.2.1. Громадянська лірика

Станіслав Іванович, феноменально відчуваючи час, на кожную політичну подію чи життєву реалію реагував новою піснею. Його пісні були і веселими, і дещо трагічними, і філософськими, але всі вони були про наше життя. Оригінальність його творчості – суцільна дотепна іронія: м'яка, з гумором.

2-го квітня 1991-го року п'ятитисячним тиражем вийшла перша і поки-що остання поетична книга українського барда «Тризубий Стас: гумор, політична сатира». Книга вийшла у серії «Бібліотека журналу «Авжеж»» з ініціативи відомого житомирського прозаїка і поета Василя Врублевського. До збірки ввійшла 61 поезія.

Якраз наприкінці 1990-х почала зароджуватися «друга хвиля» українських бардів, які виконували вже гостросоціальні пісні. Тому багато поетичних творів поет присвятив політичній тематиці, через що дехто вважає, що у його творах занадто багато політики.

Позаяк пісні Станіслава відлунюють життя, то політику з нього викинути неможливо. Чільне місце посідає політично-сатирична поезія. В ній автор гостро критикує політику комуністичної партії, лідерів ССРСР, суспільство, висміює, навіть засуджує негативні вади та явища у різних ділянках суспільного й політичного життя.

Ці мотиви можемо спостерігати у співаних поезіях «Щури», «Гуд-бай, компартіє!», «Ментовський блюз», «На третє – компот». Політика у його піснях ятриться безглуздими, шкідливими, сміховинними життєвими проявами. Автор-виконавець не стоїть осторонь гострополітичних тем, якою була, до прикладу, тема виходу України зі складу ССРСР. Текст виконувався тоді, коли радянські війська намагалися приборкати непокірні союзні

республіки Грузію та Литву. Тризубий Стас змальовує московську кухню, яка пропонує «смачні» страви: на перше – Тбілісі, на друге – Литву. А от третього – компоту всі очікують. Бард передбачає, що таким компотом може стати Молдова. А Україна буде на десерт:

«А нас будуть їсти на п'яте.

Накриті столи на бенкет.

Недарма нам Коба вусатий

лишив кулінарний рецепт.

А щодо Молдов або Грузій –

Нам кухар прояснює наш:

– Або ви усі у Союзі.

Або перемелю на фарш!

Всі у Союз шагом марш!!!»

У співаній поезії «Поросяча пісня» автор надзвичайно непривабливо змальовує депутатів компартійної більшості першого демократичного парламенту незалежної України:

«239 товаришів-панів

виросли у мудрих,

пихатих кабанів».

Проте бард звинувачує електорат, який спочатку необдуманно голосує, а потім пожинає плоди своїх дій:

«На екрани дивиться

обурений народ,

що пустив у березні

свиню у свій город» [74, с. 35].

У поезії «Гуцульські вуха і Перебудова» йдеться про той період, коли із кожного куточка радіо та телебачення звучали популістичні нездійсненні обіцянки кандидатів в депутати, які Тризубий Стас порівнює зі «свіжими макаронами»:

«А тепер, як мило й цукор,
Лиш на ті талони –
Людям вішають на вуха
Свіжі макарони!» [74, с. 17].

У своїх піснях автор неодноразово висвітлював часи Перебудови, діяльність партбюро. Так, у пісні «Собаче танго» народ це – «старий дворовий мудрий пес», який зневірився у те, що будуть кращі часи:

«Вже шостий рік перебудова
по телевізору іде.
А в мене своя думка псова,
що й так живем чудово –
і ліпше не буде!» [74, с. 14].

Назва пісні «Тато Карло» викликає асоціації з татом Карлом з відомої казки «Буратіно». Хоча за змістом пісня про іншого тата – тата комуністів – Карла Маркса. Автор наголошує, що «насправді Тато Карло – то є Карло Маркс!». Його марксистські теорії – це діти, а «Буратіно – перший комуніст»:

«Ще було багато інших,
сивих Буратін.

І тому в нас найдурніша
із дурних країн» [74, с. 22].

У пісні «12 комуністів» автор пародіює найвідоміший твір Агати Крісті, зображаючи смерті ненависних йому (та й не тільки йому) комуністів:

«Дванадцять комуністів пішли купатись в море,

І в хвилі променисті кожен весело стрибав,

Та двоє з перепою лишились під водою,

От вже і починається, як я попереджав.

Бо тільки десятеро вийшли із води,

Ось так і зменшуються в партії ряди.

Вже десять комуністів покупані та чисті

В покоях одномісних перетравлюють обід,
 В вісьмох перетравилось, а двоє отруїлось,
 А троє в моїй пісні ще захворіли на СНІД» [6].

Гостровикривальними саркастичними нотами вибухає співана поезія «Ми – не раби!», в якій втор іронізує: «Що ми б робили, якби не наша КПРС? Навчила нас писати, навчила нас читати – задурно влаштувала ЛІКБЕЗ». Зловіщою у поезії виступає образ Москви, яка «багато чому нас навчила». Проте люди не хочуть терпіти знущань. Тому:

«На чорному тілі
 пише крейда біла
 слова:
 «Ми – не раби,
 Раби – не ми.
 Нас довго
 лупцювали плітьми.
 Ми – перша
 пролетарська держава.
 Леніну – слава!»

Зловіщим символом виступає у вірші образ НКВС, яке «навчило стріляти, людей катувати» і перетворило їх у псів. Радянську країну поет називає «жовтневим прокляттям».

У пісні «Ангола» мова йде про успішного африканського фермера, який мав усе, що йому потрібно, однак бракувало такого щастя, як радянське партійне бюро («Партія – керівна і спрямовуюча сила радянського народу!»):

«Жила собі та ферма, процвітала
 та фермеру здавалось то замало.
 Він думав, що усе на світі має,
 лиш тільки партбюро не вистачає».

І після перемовин із дружнім Радянським Союзом до Анголи нарешті прибуває партбюро. Що стало після того з Анголою? А ось таке:

«Тепер в Анголі всі ходять голі,
крім того й досі, всі негри босі,
А хто в Анголі мав пару волів,
і ті сьогодні усі голодні».

При бажанні Стас уміє бути не тільки іронічним та саркастичним, він буває тонким проникливим ліриком, що відтворює глибинні порухи людської душі, зображає усе те чисте і ніжне, що є у кожного:

«Холодні дні і погляди зимові,
Та раптом, наче вітер з небуття,
Заграє джаз, пульсуючи «свінгово»,
І я вертаюсь до життя» [74, с. 9].

У пісні «Город» автор акцентує увагу на ставленні Російської імперії, а згодом і СРСР, до України та українського народу. Російська імперія – «червона іржа», а український народ – кульбаби і сині волошки:

«А кульбаби і сині волошки
не дістали землі анітрошки, –
все поїла червона іржа.
Ніби своя земля, а чужа...
Ой, не любить імперія
жовто-синій той цвіт!..
Горезвісна губернія,
горезвісний повіт!» [74, с. 25].

Поетичний рядок «Ніби своя земля, а чужа» є ілюзією на Шевченкове «На нашій, не своїй землі...».

Висміює та засуджує комуністів і в поезії «Йди геть!». Комуністичний режим посіяв чимало страхів, смертей посеред люду. Народ хоче позбутися

його і жити мирним, спокійним життям. Українці чимало натерпілися і вистраждали:

«Тепер твоя черга ставать на коліна
Народ український своє відстояв!» [74, с. 28].

Автор впевнений, що настане час, коли:

«На душу твою, людожера і ката,
чека неминучий і праведний суд!»

Як було згадано вище, часто його порівнюють з Володимиром Висоцьким. Часто Стас свідомо наслідує манеру Висоцького, його голос, пронизливий і надривний. Іноді він навіть використовує пісні відомого російського барда, правда, насичуючи їх новим актуальним змістом. Як це було із піснею «Діалог у цирку»:

«Ой, Гриць, дивися – депутатики,
Дивись, гризуться гир-гир-гир.
Вони там всі, як рідні братики,
Ой, дуже люблю я той цирк» [72].

Тризубий Стас першим в авторській пісні почав створювати і виконувати, так звані, пісні-ліліпути. Тривалість таких пісень іноді й не перевищувала 5-10 секунд. Саме стільки часу потрібно талановитому авторові, щоб у яскравій формі і, звичайно, з гумором, відобразити ту чи іншу подію.

Феноменально відчуваючи час, Тризубий Стас на кожну політичну або життєву реалію, що ставала поштовхом до появи анекдота, реагував новою піснею. Свого часу, коли жилося голодно (тривав активний період розвалу Радянського Союзу і час після того) він написав «Гімн голодних студентів»:

«Всяка худобинка крихітна хоче поїсти зрання.
Добре на шлунок і вигідно їжу приймати щодня.
Тут не існують якісь вихідні – людоньки, їжте, не будьте дурні!
Боженьку милий, як хочеться жерти мені!

В мозок голодний, ображений лізе усяка дурня:
 індик там ходить підсмажений, бродить варена свиня...
 Тягнуться руки до тої свині, і я засинаю в кошмарному сні...
 Боженьку милий, як хочеться їсти мені!
 Прийдуть ті часи, коли в мене буде шматок ковбаси.
 Вона не пошкодить знанням. Ням-ням-ням-ням-ням-ням-ням!» [6].
 У поезії «Марш «Не журись!»» лунає мотив рідної мови:
 «Наша сила – рідна мова,
 що єднає нас усіх.
 Наша зброя – гостре слово –
 хай лунає щирий сміх!
 Кажуть: «Львівські екстремісти!»
 Запевняємо, що – ні.
 Співці, гумористи,
 актори-нежуристи» [74, с. 38].

Написана в 1990-му році «Сімейно-політична пісня» наглядний приклад того, що часи змінюються, а ми – ні. Бачимо, що в сім'ї кожен має своє переконання і не має наміру його змінювати:

«Усі ми є правдиві українці
 Та кожен має свій авторитет».

Проблеми, порушені у творах, були злободенними в той час, а отже, і близькими звичайним людям, тому зазнали великої популярності.

Події становлення незалежної України висвітлено у пісні «Виконкомівська жовто-синя»:

«А молоде –
 у джінсах та кросовках!
 І всюди, де не глянь, –
 жовто-сині прапори!» [74, с. 20].

У пісні «Як президента обирали» Тризубий Стас висміює політичну роз'єднаність українців на прикладі двох селянських родин, що зібралися в хаті односельця за святковим столом.

«Але в нашій спільній хаті є багато інших партій,
Є зелені, є строкаті, жовті в квіточку, рябі,
От і я собі на свята взяв швагра, дружину, брата,
І утворив партапарата невеличкою собі».

Замість проводити дружню святкову бесіду, односельці почали дебати на політичну тему, що тривали до світанку. Не дійшовши єдиної згоди, вони розійшлися по домівках, коли закінчився самогон, А підсумком засідання їхнього «партійного осередку» стала давно вже відома істина – «що на кожного Івана в селі по два гетьмани, а на кожного гетьмана – додатковий отаман».

Поезія «Влада – тепер ми!» розкриває суть демократизму. Але ще є той «гнилий номенклатурний апарат», який тягне донизу. Люди радіють, що мають право на голос і обрали свого представника до ради – Дмитра Павличка. Політики найбільше не хочуть, щоб люди мали щось у приватній власності, але народ надіється на свого представника:

«Тож, голосуй за нашу правду, Дмитро!
Бо як не буде в хлопа землі – повиздыхаймо!» [74, с. 14].

До цієї ж теми належить й «Пісня про 30 копійок».

«Дала матусенька
свому синочкові
ранньої п'ятниці
тридцять копійок до школи».

Та «нещаслива була та її копійчина!», бо забрала «чемного маминого сина»:

«В шкільному буфеті
на кожній котлеті

стояв невмолимий відбиток
 минулого тижня...
 За примхою долі
 дісталась Миколі
 в буфеті у школі
 фатальна котлета – торішня!..» [74, с. 23].

Мораль цієї пісні така, що:
 «Радянські котлети,
 що йдуть у буфети,
 для того і роблять,
 щоб жити на світі не хтілось!..»

Мотив сподівання та очікування кращого життя може проілюструвати поезія «Суверенітет». Люди розмірковують над тим, яким буде рішення депутатів: чи дати – чи не дати суверенітет, а точніше, як не дати. Автор наголошує:

«Був би він у нас у належний час,
 якби не Центральний Комітет!
 Колись була у нас ікра,
 й червона риба.
 Гуділи в нас над вишнями хрущі...
 Тепер немає цигарок –
 не буде й хліба» [74, с. 36].

В парламенті все робили, щоб рівень життя ставав гіршим.

У пісні «Про погоду і про свободу» автор роз'яснює, що від політичної ситуації в країні залежать настрої українського народу:

«Якось нам повідомила «Свобода»,
 що в нас раптово спортилась погода.
 Це було у Минулім листопаді,
 в столиці, на жовтневому параді.

На місто жовто-синя вийшла хмара,
велика і страшна, як Божа кара.

Настрашились шмаркаті депутати,
зачали тую хмару розганяти» [74, с. 37].

Як від прогнозу погоди залежить, «чи брати парасоля, чи не брати» так і від парламенту залежить, «яка у нас в парламенті погода – така на Україні і свобода».

Пісня «Інструкція» вчить, як діяти жителям Східної України у разі «візиту західних бандерівців на червоний Схід» під проводом В'ячеслава Чорновола. Лідером Народного Руху України лякали компартійні діячі, створюючи для народу образ жахливого кровожерного бандерівця, оббріхуючи його, маніпулюючи народною свідомістю. До речі, це типові дії імперій усіляких мастей: сьогодні в умовах російсько-української війни російська державна машина використовує такі ж побрехеньки щодо героїв, які боронять Українську державу на Сході. Автор пісні іронізує над цими діями ідеологів Компартії:

«Ту орду скеровує
до наших міст і сіл
головний ОУНівець,
бандера Чорновіл.
Виплекав на Львівщині
націоналізм,
і вся ота зараза пре
на східний комунізм!» [74, с. 27].

У поезії «Байстріюки» провідний мотив – влади грошей. Йдеться про те, як змінили колишніх радянських людей нові економічні умови, коли на перше місце вийшли бізнес та гроші:

«А той доцент подався за кордон,
не на сімпозіум, а також із торбами,

Він би і сам продався з тельбухами
за пару баксів, марок або крон» [72].

Люди забували про інші цінності, загальнолюдські моральні чесноти,
для них головне – ситий шлунок, матеріальні статки:

«І кожен з нас замкнувся сам в собі,
Немов слимак або як черепашка.
Носити панцир, хай воно і тяжко,
Але якось безпечніше в юрбі» [72].

Тема чорнобильської катастрофи – найбільшого лиха ХХ ст., звучить у
пісні «Атомне кохання». Автор рефлексує на болючу тему для українського
суспільства: він викриває причини того, що сталося, і змальовує страшні
картини майбутнього, яке відлунюватиме хворобами та смертями людей:

«Людство далі житиме без їжі
Мріями про завтрашню аварію,
Кисень у крові замінять свіжі
Ізотопи стронцію та барію» [6].

Ця болюча тема знайшла продовження у поезії «Танго смерті». Автор
асоціює планетарну катастрофу, яка трапилася в Україні з чорним кольором,
що асоціюється зі смутком і жалем:

«Над чорною землею
Німий гуляє біль...
Ось так і розпочався
Той чорний водевіль».
Автор іронічно висміює чиновника, який:
«Державну має владу,
Живе собі як гість.
Вчепився за посаду,
Й паскудить там, де їсть».

Кричуще несприйняття певних українських реалій автор відображає як фантастичні ситуації:

«А в Чигирині
Розрили поле свині.
Бо замість Бога
«Светлая Дорога»
Із тих, що так
Нікуди й не ведуть».

Тризубий Стас відгукувався й на важливі геополітичні події, зокрема події у Іраку – війну в Перській Затоці. Підтвердженням того є пісня «Іракський блюз». Автор проводить паралелі між Іраком і СРСР, порівнюючи тогочасного лідера радянської держави Михайла Горбачова з диктатором Хусейном:

«...Затока Ризька –
то вже є свій басейн.
Керує Місько...
Це наш Хусейн».

В поезії «Канадка» йдеться про те, як з України їдуть до Канади, то в канадських рідинах чути плач. Станіслав критикує таке ставлення до канадців закликаючи:

«Милі українці, любі українці!
їдете в Канаду – не робіть по-свинськи,
Не ганьбіть народу своїм довгим носом,
бо вже й так всіх наших кличуть «Пилососом!»» [74, с. 29].

Дуже популярною в той час була пісня «А люди сапають». Гостра, на грані витривалості, критика суспільної економічної непорядкованості, буквально просякнута авторським співчуттям до всіх, приречених на рабську працю. Тут іронія забарвлена філософським смутком і констатує невідворотну приреченість українців – господарів не своєї землі:

«Ти вже навік полюбив
 Своїх шість соток.
 Ти через них збагатів
 Як Полуботок.
 І вже ніде не втечеш
 Від власної долі,
 Бо народився і вмреш
 На своєму полі».

Про тогочасні порядки на залізничному транспорті автор веде мову у співаній поезії «Гуцул – експрес»:

«На мені щось повисло,
 Колінами притисло
 І дихає грудями у чоло,
 У вусі чиясь п'ятка,
 Але втішає згадка,
 Що їду я до тата на село.
 Їде поїзд Гуцул-Експрес,
 То є чудо з усіх чудес,
 Хто з квитками, а хто, звичайно, без,
 Гарний поїзд Гуцул-Експрес» [6].

Не забув автор згадати і про ще одну болючу тему – тему медицини. Риторичним питанням Тризубий звертається до читачів в пісні «Апчхи!»: «Хіба щось варта сучасна медицина?». Про користь ліків можемо прочитати:

«Даремно хворий
 хімію ковтає, –
 бо ліків – море,
 а користі – немає!» [74, с. 5].

Цікаво осмислено традицію святкування Нового року в СРСР у співаній поезії «Новорічний вальс»:

«Генеральний бенкет
Генеральний дає секретар,
і нещасний народ
з Новим щастям ВІТАЄ... [74, с. 31].

Хронічним явищем в СРСР був суцільний дефіцит товарів. Однак такі речі, хоча в обмеженій кількості, все ж таки були у побутових продовольчих магазинах. «Пісня про побут» яскраве тому підтвердження:

«я не журюсь і не сумую анітрохи,
а йду в місцевий побутовий
комбінат» [74, с. 4].

Як відомо, на базарі можна купити все, що хочеш, але у Львові на Краківському базарі є одна річ, яка не продається. Про це автор намагається пояснити у поезії «Краківський базар», обстоюючи ідею неподільності, соборності України, яка не продається:

«Але вважайте,
що ні за яку ціну
ніхто у Львові
не продасть вам УКРАЇНИ!
Бо в УКРАЇНИ
незмірена ціна:
вона єдина,
вона у нас одна» [74, с. 30].

У «Листі до Львова» батько дає настанови доньці, яка навчається у культурній столиці України – Львові:

«Ти ж там шануйся,
ти не лілуйся!
І поважай викладачів.
Се ся наука –
то справжня мука!» [74, с. 6].

«Відповідь татові» – своєрідний лист-сповідь доньки до батьків.
Дівчина скаржить на тогочасну систему навчання:

«Ой, недешева
в місті Лева
наука та!
Усюди блати та бюрократи
на бідну дівчину з села» [74, с. 7].

«Співці нової днини» – гімн-посвята бардам. Вони вміли «файно заспівати одну лиш правду чисту». Їх «пісня, що пробудить все нове – нехай живе!». Вони характеризували себе так:

«Ми хлопці гонорові,
Ми хлопці гонорові,
співці нової днини.
Живем в Станіславові,
Тернополі та Львові –
в лівім краю України,
де піснею народжується мить.
І вже ту мить
не зупинить!» [74, с. 13].

Найголовніше у творчості Тризубого Стаса те, що він не забував і вмів посміятися й над собою (пісня «Душа і тіло»):

«Мене звать Тризубий Стас, маю тіло й душу,
Тим не менше, я всіх вас попередить мушу:
Що душа ще молода – бачите, як співає!
А от з тілом вже біда, і іншого немає.
Вже поскрипує кардан, щось в моторі стука,
Підтікає часом кран, карбюратор хрюка...
Правда, з ніг ще не паду (як притулить до стінки)
Але як наліво йду – вже трусяться колінки...» [6].

2.2.2. Філософська лірика

Наш бард бачить причину усіх наших бід в нас самих, а не в комусь іншому. Це увиразнено у філософсько-ліричній пісні «Ми є такі».

«Де ж ми тепер ідемо, як не бачимо обрію?

А! Підем, куди поведуть новітні панки...

І знову на шию ярмо, а чи відразу на добрива.

Та ми з вами згідні й на це. Бо ми є такі, бо ми є такі...».

Відстоювати свою думку, формувати власний світогляд – це право кожної людини. Це питання порушується у пісні «Стереозір» Як відомо, у радянські часи люди формувалися на єдиному світогляді, адже всі були певні, що «дивися, як усі – і ти дістанеш щастя в усій його красі!». Тому на плюралізм думок реагували із застереженням:

«Бо кожне око хоче мати

власний кругозір.

У кожного – світогляд,

у кожного – права.

Від того плюралізму

дуріє голова» [74, с. 12].

Кожна людина в своєму житті робить багато хороших і поганих справ. У співаній поезії «Муходром» Тризубий Стас обмірковує, чи буде з «мух», які заселяють муходром, яка-небудь користь нашому народові. Своєю піснею «Муходром» митець закликає спрямовувати «мух» у правильне русло:

«Хоч природа – штука сильна

Та вразливий має бік:

Бо усе в ній діє спільно

І без мухи нам гаплик.

Он китайці мух побили і пішов зворотній рух:

Самі себе розплодили у середовищі без мух».

Поезія «Жіноче алегро» розкриває життя і побут української жінки. Вона кожен день бігає на роботу, з роботи, потім займається хатніми справами, але завжди прагне гарно виглядати:

«На роботу я біжу, і з роботи я біжу
Все ногами і ногами, чую зараз як коняка заіржу».

Звертає увагу автор і на «жіночу логіку»:

«Ой ти, логіка жіноча!

Що із тебе взяти?

Навіть мертва, жінка хоче
добре виглядати!».

Продовження цієї теми спостерігаємо у пісні «І сміх, і гріх»:

«Треба нам для того трішки
до обману вдатись –
в домовинах, як небіжки,
сфотографуватись!» [74, с. 4].

Хоча Тризубий Стас і сатирик, в його творчості знаходять місце пісні і про кохання, і про сенс життя. Так, у пісні «Час» автор порівнює життя людини з маятником. Він закликає своїх слухачів жити спокійно і врівноважено, любити своїх ближніх, як дітей Божих і насолоджуватися життям.

Мотив швидкоплинності людського життя відображається у пісні «Годинник»:

«Ходить маятник крок за кроком,
день за днем, а потім рік за роком,
І не встигнеш змигнути оком – вгаса твій світ».

Автор наголошує на тому, що людина не встигає оглянутися як минає життя. Ми ще молоді, здається, усе попереду. Але насправді день пролітає за днем. Здається, учора була весна – і ось уже осінь за вікном вкриває золотим дощем вулиці:

«Січень, лютий, березень, квітень –
Хто навчить мене, як треба жити».

Незважаючи на той час, в який жив Стас, є у його доробку місце для пісень про сокровенне, про те, що у погані моменти життя є «та стара мелодія», яка «вертає мене до життя». Однією з таких пісень є однойменна пісня «Стара мелодія»:

«Та все мине,
і в молодім,
бурхливім світанні
та стара мелодія
здивує по-новому нас».

2.2.3. Інтимна лірика

1998-го року вийшли альбоми «Пісні про любов» та «Пісні про кохання». Станіслав виступає в іншому амплуа, дещо ліричний та романтичний.

А життя не стоїть на місці: змінюється день за днем, місяць за місяцем, рік за роком... Ця тема актуальна і в поезії «Кохання не покидає мене». Автор говорить про швидку зміну явищ, але вічним і незмінним залишається воно – кохання:

«І лиш кохання одне не покидає мене
Воно на довгі роки, воно моє навіки».

До альбому «Пісні про кохання» ввійшло дві пісні: «Киць-киць» та «Офелія».

У поезії «Киць-киць» ліричний герой сумує за коханою, адже їх розділяють кілометри:

«Ти на дроті далеко у Львові,
Автоматика каже «пik-пik».
В мене горло сухе від любові,
До щоки прилипає язик».

Для ліричного героя без коханої місто втратило свою привабливість: він мріє закінчити училище, знайти роботу і нарешті бути поруч зі своєю коханою:

«Я піду на валютну роботу,
 Бо потрібні механіки скрізь!
 Я кохаю тебе, я приїду в суботу,
 Чекай мене, моя киць-киць».

Поезія «Офелія» за жанром ода, в якій ліричний герой захоплюється своєю коханою, порівнює її з «кінозіркою в Голівуді»:

«І промені таємних втіх у очах твоїх.
 Твої уста, мов тропік,
 В них дивний смак і опік.
 Ти себе відчуваєш,
 Немов та кінозірка в Голівуді».

Творчість Тризубого Стаса не позбавлена патріотичного, соціального, філософського значення. Її вартість в тому, що жодна із цих якостей подана на рівні побутової, ситуативної проблематики. Віра, надія і любов – це ті визначальні фактори, які супроводжують творця протягом усього його життя.

Попри те, що змінюються епохи, темп життя, бардівські пісні все так само затребувані, хоч повних стадіонів вже не збирають. Вони звучать в камерних, невеликих залах, а їх мотиви відображаються і в поезіях сучасних авторів.

2.2.4. Особливості поетики співаної поезії Стаса Тризубого

Часто використовував Станіслав Тризубий у поезіях **метафори**. У нього вони завжди доречні та додають емоційного підсилення. Так, у поезії «Пісня про побут» є ряд таких метафор: «побут годує і вдяга», «черевики просять їсти»; у поезії «Мафіозний вальс»: «сумнішає телевізор», «гумор вступає», «доля привела»; у пісні «Стара мелодія» – «спливає час»,

«пульсують дні», «мій контрабас свій вік доживає...», «скажені гітари сміються...», «мій сивий джаз вже не встигає».

Трапляються у співаній поезії Тризубого Стаса **епітети**: «ти пір'їнка легка», «травинка тонка», «тростинка гнучка», «гантелька тяжка», «булочка з маслом м'яка», «повна ріка». Епітетами поет не стільки індивідуалізує чи конкретизує описуване, скільки надає певного емоційного забарвлення, створює підкреслено емоційний фон, що завжди пов'язаний з певним підтекстовим забарвленням.

Для зіставлення предметів, явищ Станіслав Тризубий використовує **порівняння**. як-от: «пахуча, як гроно бузка», «земля, як мотор, гуде», «як діти малі».

Поезія автора-виконавця багата й на **протиставлення**, яке допомагає увиразненню порівняння: «замість тіла – рибалка з футболом», «я – твій козлик, а ти – моя киця», «молода, або навіть не дуже».

Ще **порівняння** знаходимо у вірші «Космічна»: «голова, як той баняк», «ніби хтось наклав у рота», «а морда, як у паука»; **протиставлення**:

«ще й пісні разом співали

Я – веселі, він – сумні.

І по-братерськи наливали,

Я – йому, а він – мені».

У поезії «Офелія» знаходимо **порівняння** «твої уста, мов тропік», «ти себе відчуваєш, немов та кінозірка в Голівуді».

Для вираження ліричного настрою, висловлення емоцій, ніжності у поезії «Дощик» автор використовує **пестливі форми слів**: «наш садочок», «вересневий дощик», «мокрый носик», «мокрый пальчик, півник, зайчик», «дощику, дощику», «за шийку, дощику, не течи». Також пестливі форми слів читаємо у вірші «Про 30 копійок»: «матусенька», «синочкові», «копійчина», «сметанку», «матуся». Присутні вони і в поезії «Голодні студенти»: «худобинка крихітна», «людоньки», «Божечку милий».

У поезії «Екскурсвод» знаходимо **русизми**, які автор використовує зі стилістичною метою, підкреслюючи, що примусова русифікація призвела до того, що багато українців використовували російську мову у побуті, власне, суржик, бо літературну мову це мало нагадувало, стававши безликими мовними особистостями: «не напірайте там, ану, полегче!», «вніманіє!», «всім, хто желает», «він за руб дайот автограф», «тепер його і не хватает», «ох, і набралась вас тут целая орава», «устал я з вами, ну вас всіх к Аллаху», «здрасті», «автобус наш под'ехал», «соображав він тут на півбанки».

У декількох поезіях автор використовує **іншомовні запозичення – варваризми**. Так, у поезії «Верблюди» використані кальковані форми з англійської, французької, німецької мов, які слугують увиразненню ще одного явища – бездумного засилля іншомовної лексики в мові українців. Така лексика притаманна індивідуальному стилю Тризубого Стас: автор висміює мовний хаос своїх сучасників: «хау ду ю ду», «о йес», «еврі дей», «бон жур, месье», «аморе міо», «енд ай лав ю», «шерше ля фам», «о'ревуар», «гуд-бай», «ауффідерзейн».

У поезії «Екскурсія по Києву» туристи у столиці шукають екскурсвода, але не знайшовши його, зустрічають електрика, який вже в ролі екскурсвода намагається «ламанною англійською» розповісти туристам про нашу столицю.

«Добрий день, *my name Ivan*,

Це є *central* наш майдан,

Він є символ *independence*,

This is beautiful фонтан».

«Прошу взяти *dollar one*», «Будем *dinner have to eat*», «*And wareniks in smetan*», «Хто наївся, прошу *please*», «Всі за мною *go* вниз»,

«Ось на нього гарний вид,

Look in window, mister Pit,

Цей узвіз *is not* канава,

Це така горбата *street*».
 «Тут в кіоску *Kaiser bear*»,
 «А це вам Єльцин *like matrjoshka*
And another souvenir».
 «Хто купив, складайте в *case*,
 І давайте *together* на свій *place*,
 Всі за мною, всі *come on*,
 Наша подорож *go on*»,
 «Зараз їдем *degustation*» , «А це є *Pechersky Lavr*».
 «Нестор був нормальний *friend*,
 Добре друзів *understand*»,
 «Хто з портретом хоче випить,
 По три бакси мені в *hand*».
 «*Darling womans, darling men,*
Darling ladies, gentlemen,
One, two, three, блін, five, six, seven,
 А де лисий? *Eight, nine, ten!*
 І *wellcome* до України,
 І *goodbye*, і хай вам чорт!»

Аналізуючи художньо-стильові особливості пісень Стаса Тризубого, ми виявили що, найчастіше автор використовує епітети, метафори, порівняння та протиставлення. Також зустрічаються пестливі слова, русизми та запозичення з інших мов.

Висновки до 2 розділу

Найвідоміший бард-виконавець з Івано-Франківська Станіслав Щербатих лишив чималу творчу спадщину відразу у кількох царинах. Його знають і як кінодокументаліста, і як мультиплікатора, і як художника, і як письменника-фантаста. Але насамперед як виконавця авторської, переважно гумористично-сатиричної пісні на злободенні соціально-політичні теми.

Дослідивши поетичний доробок барда, ми помітили, що у своїх піснях Стас постійно і активно відгукувався не тільки на політичні події, а й на усе те, що визначає особливість епохи, у яку він жив. Його авторські пісні змушували не лише сміятися під час їх виконання, а й замислюватись, чому ми такі.

У своїй пісенній творчості автор-виконавець використовував як нейтральну лексику, так і стилістично марковану, яка слугує увиразненню, на перший погляд, здавалося б буденних явищ людського життя. Часто автор свідомо пропонує для слухача з'ясувати підтекст (а таких творів у Тризубого Стаса чимало). Особливо це стосується текстів політичної сатири, які домінують у співаній поезії барда. Для того, аби правдиво показати сучасне життя українця, автор іноді використовує й дошкульні слова, що свідчить про вболівання за «маленьку» людину, з її radoщами і сумом, розчаруванням і надією.

Щодо художніх засобів, то Тризубий Стас головно застосовує метафори, епітети, порівняння. Вони надають мові автора-виконавця особливого змістового навантаження, виражають кардинально інші в порівнянні з комуністичною ідеологією ідеї, розкривають порухи людської душі. Варто зауважити, що співаній поезії Тризубого Стаса загалом не властива тропова насиченість. Натомість наскрізна іронія омузичених текстів є, на нашу думку, їх загальностильовою ознакою. До того ж, автор використовує чимало різноманітних фігур художнього синтаксису (тавтологію, антитези, анафори), які роблять текст динамічним.

РОЗДІЛ III. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ВИВЧЕННЯ ТВОРЧОСТІ ТРИЗУБОГО СТАСА В ЗЗСО

Літературна освіта школярів передбачає не тільки залучення їх до читання різноманітних віршів, активізацію читацької діяльності, а й розуміння особливостей та функцій поетичного слова, його впливу [11]. Школярі мають навчитися не лише усвідомлювати, подобається їм чи не подобається той чи інший вірш, а й замислюватися над тим, що саме подобається їм у поезії, як створюється художній образ, які прийоми застосовує поет задля впливу на читача тощо.

На жаль, сучасною програмою з української літератури [44] не передбачено вивчення співаної поезії як окремого літературного жанру, хоча, на нашу думку, він зрепрезентований у творчості цілої плеяди українських авторів-виконавців, які посідають важливе місце в розвитку нашої національної музично-пісенної культури. До того ж вивчення творчості найвизначніших поетів-бардів на шкільних уроках літератури може сприяти вирішенню цілого ряду важливих завдань у процесі формування критичного мислення у школярів. При розгляді лірики, як літературного роду, вивчення цього матеріалу розширить уявлення учнів про такі поняття, як ліричний герой, поетичний образ, інтонація, ритміка, мелодика; сформує вміння розпізнавати те, як у ліричному творі можуть функціонувати епічні та драматургічні елементи, які можливі шляхи взаємодії та взаємозбагачення поезії, музики, виконавського мистецтва в авторській пісні [47].

На уроках літератури у старших класах осмислення авторської пісні розширить історичний, культурний і власне літературний кругозір школярів, їхнє уявлення про епоху та мистецьке життя середини і другої половини минулого століття [47]. З огляду на це, рекомендуємо ознайомити учнів з творчістю самобутнього автора-виконавця Триzubого Стаса на уроках позакласного читання та при проведенні позакласних заходів у ЗЗСО.

3.1. Вивчення поетичної творчості Триzubого Стаса на уроках позакласного читання

Проблема читання завжди була і залишається актуальною серед учених, методистів, педагогів та психологів. У доробку Ушинського К. Д., Сухомлинського В. О., Макаренка А. С. знаходимо детально розроблені рекомендації щодо читання дітьми й підлітками з урахуванням вікових особливостей. Учені Волошина Н. Й., Неділько В. Я., Пасічник Є. А. досліджували формування культури читання й аспекти читацького сприймання під час аналізу художніх творів.

Спеціальні уроки, відведені для бесід з учнями за самостійно прочитаними художніми творами, з'явилися в практиці загальноосвітніх шкіл у програмах з літератури понад півстоліття тому. Відтоді накопичено великий досвід організації уроків з позакласного читання, узагальнено теоретичні положення щодо їх методики, типології й специфіки змісту, мети та структури.

Важливими є напрацювання у сфері уроку позакласного читання Пасічника Є. А., що у своїх дослідженнях вивчає особливості уроку позакласного читання, а також зазначає, що за змістом і формами роботи урок з позакласного читання нагадує звичайний урок, але має специфічні особливості: активізує читацький досвід; розвиває інтерес до самостійного спілкування з книгою.

Метою уроків позакласного читання є прищеплювати любов до читання різножанрової літератури, активізувати читацький досвід учнів, стимулювати самостійне читання. Чинні програми з української літератури відводять спеціальні години і подають список рекомендованої літератури для позакласного (додаткового) читання. Проводяться такі уроки з 5-го по 11-й клас, мінімальна кількість годин – 4 години на навчальний рік у кожному класі, за винятком в 11-му (2 години).

Позакласне читання буває двох видів – це читання творів, рекомендованих програмою для самостійного читання та позакласного (цей вид читання – процес, керований вчителем), і стихійне читання книг, які дитина обирає самостійно, керуючись своїми уподобаннями, інтересами, внутрішніми потребами.

У методичній літературі наявні різнотипні уроки позакласного читання, при цьому методисти розрізняють їх для середніх та старших класів, що зумовлено віковими особливостями.

Сучасний методист Ніла Волошина пропонує такі типи уроків для середніх класів:

- уроки виразного читання окремих творів;
- урок обговорення одного твору;
- узагальнюючі чи тематичні уроки.

Для старших класів:

- вступні уроки;
- уроки рекомендації книг;
- уроки вироблення навичок анотування і рецензування. [10, ст. 56].

Всеволод Неділько для 8-9 класів виділяє такі типи уроків:

- урок-бесіда за конкретним твором;
- уроки узагальнюючого характеру.

Найефективнішими формами роботи на цих уроках методисти вважають бесіду за змістом прочитаного та оглядову лекцію тематичного характеру [42, ст. 39].

Отже, уроки позакласного читання сприяють розвитку читацької самостійності учнів, формуванню їх читацьких інтересів, стимулюють читання, яке, у свою чергу, є опорою шкільного курсу. Типологія уроків позакласного читання за рівнем інноваційності може бути різноманітною: інтегральний урок (урок-композиція, зокрема літературно-музична);

рольовий урок (урок-доля, урок-театр, «літературна кав'ярня»), мистецький урок (урок-концерт, собор муз).

Пропонуємо два конспекти уроків з позакласного читання за творчістю Триzubого Стаса.

План-конспект уроку позакласного читання

Тема уроку: «Росіянин за походженням і українець – за духом».

Мета уроку: поглибити знання учнів про бардівську пісню та видатних українських поетів-бардів; популяризувати творчість українського автора-виконавця Станіслава Триzubого; виховувати інтерес до авторської пісні та виконавців-бардів; удосконалити знання про співану поезію.

Очікувані результати: учні розвивають уміння відчувати поезію, висловлюють думки про її розуміння, вдосконалюють навички виразного читання поетичних творів.

Наочні засоби: портрет Станіслава Щербатих, збірка пісень «Триzubий Стас: гумор, політична сатира», картки-додатки з подіями життя барда в контексті доби, аудіозаписи пісень Станіслава Триzubого.

Тип уроку: комбінований урок.

Хід уроку

I. Організаційний момент.

II. Основний зміст роботи.

Слово вчителя. Літні фестивалі, пісні під гітару біля вогнища – всі ці атрибути бардівського життя не померли до сих пір. Правда, зараз для багатьох ночівля в наметі прирівнюється до екстриму, бардівська пісня плутається з шансоном або попсою, а хтось може виконувати пісню, не знаючи, що вона належить Висоцькому або Триzubому.

Багато хто намагався придумати термін, який відрізняв би авторську пісню від суміжних жанрів. Найбільш точно і коротко її позначив Булат Окуджава: «Думаюча пісня для думаючих людей». Найважливіше для авторської пісні – поезія, яку не повинна «вбивати» музика. Праобразами

сучасних бардів були ірландські та шотландські поети-співці, давньоруські гусярі та українські кобзарі, тобто мандрівні співці-поети. Сучасний бард, як і стародавній, розспівує власні вірші, акомпануючи собі переважно на струнному інструменті (ліра, гітара, кобза, бандура).

Отож сьогодні поговоримо про одного із найвідоміших українських співців-поетів, або ж як його називали «Поет з гітарою» – Станіслава Тризубого (справжнє прізвище Щербатих). Його вірші сатиричні, а у піснях домінують соціально-політичні мотиви.

III. Оголошення теми, мети уроку (запис у зошити), сприйняття та засвоєння учнями нового матеріалу.

Слово вчителя. Отож, розпочнемо нашу роботу із знайомства з біографією українського барда.

Робота в групах. (Дві групи учнів виступають у ролі «Журналістів» та «Декламаторів»).

I Група «Журналісти».

За допомогою карток-додатків Вам потрібно дати відповіді на декілька запитань. Відповіді мають бути у вигляді структурно-логічної схеми, представленої на дошці.

1. Коли й де народився Станіслав Щербатих, ким були його батьки?
2. Психологи стверджують, що майбутнє людини закладається в дитинстві. Яким воно було в поета?
3. Яку освіту отримав Щербатих?
4. Який клуб створено з ініціативи Станіслава Щербатих?
5. Хто назвав Стаса Щербатих «Тризубим»?
6. Як вшановується пам'ять Станіслава Тризубого?

II Група «Декламатори».

Учні зачитують вибрані вірші зі збірки «Тризубий Стас: гумор, політична сатира». Активно обговорюють кожну поезію

«Краківський базар» (виразне читання з інтонацією)

1. Яка картина постає у вашій уяві після прослуховування вірша?

2. Які почуття сповнюють душу автора?

«Атомне кохання» (виразне читання)

1. Яким настроєм пройнята поезія?

2. Яка основна думка вірша?

«Ми не раби» (виразне читання)

1. Яка тема поезії?

2. Укажіть ідею вірша?

«Сувернітет» (виразне читання)

1. Вкажіть провідний мотив поезії.

«Марш «Не Журисьь»» (виразне читання)

1. Яка основна думка поезії?

2. Чи порушується питання рідної мови у поезії?

Слова вчителя. А зараз послухаємо ці вірші у виконанні самого Станіслава Тризубого (*учитель вмикає записи декількох пісень у виконанні Тризубого Стаса*).

Самостійна робота

На основі теми уроку написати твір-есе «Чи жива бардівська пісня сьогодні?».

IV. Домашнє завдання.

Зробити ідейно-художній аналіз вірша із збірки «Тризубий Стас: гумор, політична сатира» (на вибір).

V. Підсумок уроку.

З чим у Вас асоціюється співана поезія? (*Відповіді учнів*).

Слова вчителя. Безумовно, пісенні твори авторів-виконавців виконують важливу функцію: вони дають змогу зрозуміти та досягнути те, чим жили наші попередники, пропагують найголовніші людські цінності, утверджують почуття свободи.

План-конспект уроку позакласного читання

Мета музики – торкати серця.

Йоганн Себастьян Бах

Тема уроку: «Слово, музика, гітара».

Мета уроку: довідатися про історію виникнення жанру пісенної поезії, про творчість Стаса Триzubого та Андрія Панчишина; звернути увагу на своєрідну єдність, притаманну жанру пісенної поезії – слово, музика, виконавець; виховувати музичний смак, любов до поезії, пропонувати замислитися над проблемами життя, над незмінними моральними цінностями.

Тип уроку: урок-дослідження.

Хід уроку

Вступне слово вчителя. Шановні учні! Сьогодні ми з вами разом перегорнемо сторінки літературно-музичного альманаху.

Що найголовніше для поезії різних часів, різних країн? Суспільство, гуманізм, дружба між людьми. Все те, що хвилює людину, чим вона живе. І саме в служінні людині бачать найважливішу місію поезії поети-барди Станіслав Триzubий (Станіслав Щербатих) та Андрій Панчишин.

Наш літературно-музичний альманах кличе нас в світ поезії своєрідної – це подорож сторінками пісенної поезії або, як її ще називають, авторської пісні. Ми познайомимося з історією виникнення цього жанру поезії, з творчістю видатних бардів Стаса Триzubого та Андрія Панчишина. Разом з ведучими, літературознавцями та музичними критиками помандруємо сторінками пісенної поезії. А з своїми думками про ціну людської гідності та мужності, дружнього співчуття і розуміння, про радість зустрічей і сум розлуки, про світлі прагнення і надії на успіх до вас звернуться барди.

Сторінка I.

1-а ведуча. Початок нашої розмови про авторську пісню пов'язаний з появою на світ самого жанру та перших авторів таких пісень.

Першими авторами-виконавцями у Київській Русі були гусярі і скоморохи, бажані учасники народних свят і розваг. З часом збільшувався тематичний діапазон пісень – від жартівливих наспівів до епічних полотен.

Літературознавець. У XVII–XVIII століттях зароджується світська музика. Авторами мелодій світських побутових кантів були талановиті представники різних верств населення – вчителі і студенти, рекрути і мандрівні дяки. Визначною особою в авторській пісні того часу був знаний письменник і філософ Григорій Савич Сковорода. Іван Іваньо у передмові до книги творів знаменитого земляка писав: «Сковорода зробив істотний внесок у скарбницю вітчизняної культури. Він писав пісні і музику до них, вправно грав на кількох музичних інструментах...» і далі «Вже в XVIII ст. його пісні та «псальми» увійшли до репертуару кобзарів і лірників...» [15].

Музичний критик. Перші авторські пісні українською мовою виникли в Києві у середині 1960-х рр. (А. Горчинський – «Троянди на пероні», «Квітка ромена»).

Звучить пісня «Квітка ромена».

Сторінка II.

Літературознавець. Людина з гітарою – бард, який співає про важливі речі « інтелігентною мовою. Основним поштовхом до такої творчості було гасло «не можу мовчати», бажання поділитися з друзями про наболіле – про життя, суспільні проблеми, про вічні людські цінності. Основні представники «співаної поезії» з 1980-х років – М. Бурмака, Е. Драч, В. Морозов, А. Панчишин, Тризубий Стас (С. Щербатих), Мар'ян Гаденко, бард-гурти «Мертвий півень», «Рутенія».

У червні 1988-го року при громадській організації «Товариство Лева» був створений перший в Радянській Україні львівський пісенний театр-кабаре «Не журись!», який водночас відіграв роль першого в Україні

об'єднання авторів-виконавців співаної поезії. Творцями театру були Андрій Панчишин, Юрій Винничук та Віктор Морозов.

Тематика пісень Андрія Панчишина різноманітна: спочатку це були ліричні, здебільшого іронічно-побутові пісні, пізніше, в кінці 80-х років, автор-виконавець став писати гострі сатиричні речі, і саме в цей період театр «Не журись!» набув найбільшого злету.

Музичний критик. У пісні «Я маю право» А. Панчишин описує радість людини, яка має право мати право, має право їсти і пити, відпочивати, годувати рибок.

«І всі такі щасливі,
Всі такі щасливі,
Бо всі мають право мати право».

1-а ведуча. Виступи Андрія Панчишина мали неймовірний успіх, бо були такими, наскільки це дозволяла часи перебудови. Тогочасна преса всіма силами намагалася дискредитувати українських бардів, учасників театру «Не журись!», вигадуючи різноманітні небилиці про акторів театру, як того вимагали партійні діячі.

Не покидав писати Андрій і під час Майдану... Усі його тексти Віктор Морозов негайно клав на музику і поширював в мережі Інтернет. Ці пісні мали неабиякий вплив на суспільство, піднімаючи дух повстання і зігріваючи серця.

Сторінка III.

Звучить пісня «Душа і тіло».

Літературознавець. Сучасники Станіслава Триzubого згадують, що він був унікальною людиною. На кожен політичний подію він відгукувався, ніколи не стояв осторонь того, що відбувалося в країні. Він був людиною свого часу, відчував його, співав про нього.

Перша слава про Триzubого Стаса-барда поширилася в часи театру «Не журись!». Його знають і як кінодокументаліста, і як мультиплікатора, і як

художника, і як оперного композитора, і як письменника-фантаста. Але насамперед як виконавця авторської, переважно жартівливої, пісні на злободенні соціально-політичні теми. Його гумор не був викривальним, а навпаки – справжнім, українським. За свою творчу діяльність написав приблизно 300 пісень. Тематика їхня дуже різноманітна. Це і соціальна сатира, де висміюються людські вади, це тема вірності й зради, справедливості і брехні.

Одна з головних тем поезії С. Триzubого – це викриття тогочасних чиновників, вад тогочасного суспільства.

Учень читає віри «Діалог у цирку».

Літературознавець. Проте Стас Триzubий умів бути не тільки таким категоричним та серйозним, а й дещо ліричним та романтичним. У 1998-му році вийшли альбоми «Пісні про любов» та «Пісні про кохання». У своїх поезопіснях він використовує ряди епітетів, порівнянь, уособлень.

«...Кохана, вірна дружина моя
Одна найрідніша – від Господа Бога.
Одна незрадлива... Моя дорога,
Я знову до щастя двері відкрив
І по-новому тебе полюбив».

У житті Триzubого Стаса була кохана дружина Марія. Він з теплом у душі відгукувався про неї і у відповідь отримував не менш ніжні почуття. Як згадував сам бард: «Вона була моїм директором і першим критиком. Без неї мене б такого не було...».

Звучить пісня «Коханій, вірній дружині моїй».

Музичний критик. Пісні Стаса Триzubого та Андрія Панчишина приваблюють простотою, сміливістю, напруженою почуттів. Бардів хвилюють ті самі проблеми, що і суспільство, в якому вони жили.

Авторська пісня для бардів була можливістю показати людям всю правду тогочасного життя, не описувати його кольоровими фарбами, а

розкрити так як воно є. Вже багато років минуло з часу написання цих пісень, але вони й досі залишаються актуальними.

2-а ведуча. У 60–80-их рр. ХХ ст. пісні поетів-бардів спалахували яскравими зірочками на фоні сірого пісенного неба. Проходять перші офіційні пісенні конкурси, з'являються клуби авторської пісні. Але все ж таки авторська пісня не отримала офіційної підтримки. Кращі пісні залишилися, кращі автори – продовжували писати. Не можна не погодитися з думкою Андрія Макаревича, що «є речі, які хочеться промовити неголосно і від себе особисто. Тихої музики і тихих слів залишається навколо нас все менше. А жаль».

3.2. Позакласна робота з літератури як спосіб узагальнення знань школярів

Як зазначає відома науковиця Г. Токмань, «літературна позакласна робота – різноманітні види літературної діяльності учнів освітньо-виховного характеру, яку організовують і проводять в позаурочний час» [66]. Виховний захід є універсальною організаційною формою виховання. На відміну від уроку, технологічно відпрацьованих класифікацій виховних заходів небагато. Класифікація виховних заходів за напрямками виховання включає в себе інтелектуально-пізнавальні, естетичні, моральні, фізичні, національні, правові, екологічні тощо. За способом проведення виховні заходи поділяють на: інформативні, змагальні, комунікативні, театралізовані, дослідницькі, подорожі [8]. Готуючи матеріали для проведення позакласного заходу, вчитель повинен пам'ятати про «духовне наповнення художньої літератури, адже вічні цінності, закладені в ній, мають знайти відгук у дитячій душі, стати елементом світогляду юної людини» [66, с. 123].

Пропонуємо план-конспект виховного заходу на тему «Візьми гітару». За способом проведення цей захід інформативний з театралізованими елементами. Під час проведення виховного заходу учні мають можливість ознайомитися з історією виникнення авторської пісні та її особливостями, з

видатними виконавцями авторських пісень. Учасники виховного заходу можуть продемонструвати свої акторські здібності: декламувати вірші відомих бардів, а також виконувати свої власні пісні.

План-конспект виховного заходу «Візьми гітару»

Тема: «Візьми гітару».

Мета: ознайомити учнів з історією виникнення авторської пісні та її особливостями, з видатними виконавцями авторських пісень; виховувати почуття людяності, прагнення самовдосконалення, музичний смак, любов до поезії, інтерес до бардівської пісні та виконавців-бардів; удосконалити знання про співану поезію.

Наочні засоби: музичні інструменти, записи пісень українських бардів, мультимедійний проектор.

Хід заходу

Святкова зала.

Ведучий 1. Добрий день! Ми раді бачити вас!

Ведучий 2. Вітаю вас, друзі! Я думаю, що ви всі погоджуєтесь з твердженням «Все минає, а музика вічна!».

Ведучий 1. І дійсно, музика допомагає людині завжди, бо душа людська звучить мелодією: душевний біль – сумна мелодія, радість – мелодія щастя. Музика лікує, закликає до життя, стає островом людської надії.

Ведучий 2. Людина, гуманізм, дружба, братерство між людьми, доброта, кохання – все те, що хвилює людину, чим вона живе.

Ведучий 1. Іван Драч опoетизував пісню:

« – А пісня – це душа,

З усіх потреб потреба.

Лиш пісня в серці ширить межі неба,

На крилах сонце сяйво їй лиша.

Чим глибша пісня, тим ясніш душа».

Ведучий 2. Саме в служінні людині бачить найважливішу місію поезії
Член спілки письменників України, поет Борис Бунчук:

«Поезіє, журу і віро,
Допоки слово буде жить,
Твоєї істинності міра:
Людино, що тобі болить».

Ведучий 1. Ці поетичні рядки стануть лейтмотивом нашої зустрічі.

Ведучий 2. Хоча поети – не лише пророки, а ще й чарівники. Вони створюють навколо тебе інший світ: казковий, містичний, яскравий та образний. Світ, де люди вміють відчувати, а слова означають дещо більше, ніж здавалосьь.

Ведучий 1. Сьогодні ми помандруємо в світ поезії, поезії своєїрідної – це подорож сторінками «співаної» поезії або, як її ще називають авторської пісні.

Ведучий 2. Визначною постаттю співаної поезії того часу був відомий письменник і просвітник Григорій Сковорода, перу якого належать мелодії і тексти багатьох кантів. За словами Г. Данилевського, пісні Г. Сковороди: «... Співали мандрівні сліпі бандуристи на перехрестях шляхів. Деякі пісні увійшли до найулюбленіших просто народних творів...».

Ведучий 1. Г. Сковорода сатирично викриває і заперечує весь тогочасний лад як антилюдяний і аморальний, підносить розум та чисте сумління, контрастно протиставляючи їх тогочасному соціальному і побутовому злу.

Після слів ведучого учень виразно читає вірш Г. Сковороди «Всякому городу нрав і права...».

Ведучий 2. Пісенна творчість стала масовим рухом, який об'єднував любителів, які пишуть пісні, музику. Звичайно, в піснях написаних любителями можливі літературні помилки. Але цінність їх в тому, що автори

намагаються показати життя таким, як воно є насправді – без заготовок, без брехні.

Ведучий 1. Україна не стояла осторонь від бардівського руху. Рух українських бардів, як явище, сформувався на межі 80-х – початку 90-х років.

Ведучий 2. Сьогодні ви дізнаєтеся більше про славних представників української співаної поезії. Ми хочемо, щоб нас об'єднав вогник творчості, бо пісня, про яку ми сьогодні говоримо і служить саме такій справі.

Ведучий 1. Авторська пісня – це серйозні роздуми про життя людини, можливо – трагічне, можливо – гостре. Адже авторська пісня народилася якраз з тих трагічних роздумів, з гострих сюжетів, з клетоту душі.

Ведучий 2. Едуард Драч – один із засновників жанру української співаної поезії. За професією лікар-невролог.

Ведучий 1. Для людей з гітарою біля вогнища наріжним є поняття честі, дружби, вірності, об'єднаних патріотизмом і романтикою, але для них базовими є вічні духовні цінності.

Учень виконує вірш Едуарда Драча «Небо України» (звучить мелодія, написана Е. Драчем).

Ведучий 2. Події, що відбуваються у нашій державі підштовхують українських бардів писати віршів та музику, виконувати їх на майданах та фестивалях патріотичної авторської пісні.

Ведучий 1. Ми повинні пам'ятати події, що відбувалися на Майдані Києва листопад-грудень 2013-го року та січень-лютий 2014-го року.

Ведучий 2. Ці події дають змогу бардам знову бути на передовій і запалювати людські душі ідеями Волі, Справедливості, Щастя, Добра.

Під супровід мультимедійної презентації звучить пісня «Нашим героям» Л. Горової у виконанні Ця пісня – присвята загиблим учасникам революції 2013–2014-х років.

Ведучий 1. Гітара найбільше підходить для бардівської пісні. Лірична, задумлива, проникаюча, щира, вона добре звучить як в вузькому колі друзів,

так і в багатолюдних концертних залах, в турпоходах біля вогнища і в камерних залах класичної музики.

Ведучий 2. Будь-який інший інструмент порушує тишу, а ось гітара навпаки – її створює, тому що бардівській пісні необхідна тиша для розмови споріднених душ.

Учні під акомпанемент гітари виконують свої власні пісні.

Ведучий 1. Знаковим для розвитку авторської пісні в Україні є всеукраїнський фестиваль співаної поезії «Червона рута». У вересні 1989-го року у Чернівцях відбувся «культурний вибух». На Чернівецькому стадіоні молодь вперше масово заспівала «Ще не вмерла України».

Ведучий 2. На знак протесту проти міліцейського свавілля просто під час заключного концерту на цьому фестивалі виступала Марійка Бурмака.

Ведучий 1. Марія Бурмака – єдина українська співачка, яку не критикували журналісти. Вона – музикантка, активна творча діячка, співачка, талановита композиторка і авторка своїх пісень.

Ведучий 2. Поезія Марійки Бурмаки, як ковток чистої джерельної води, дає заряд позитивної енергії, відновлює душевну рівновагу і не може залишити байдужим слухача, налаштованого на сприйняття істинної краси.

Звучить музика Марії Бурмаки. Учень виконує вірш «Місто Ангелів».

Ведучий 1. Популярним є виконання пісень, написаних на вірші видатних українських поетів: Ліни Костенко, Василя Стуса, Олени Теліги. Ольга Богомолець – лауреат фестивалю співаної поезії «Оберіг», виконавиця пісень на власні вірші та на вірші Ліни Костенко.

Ведучий 2. Авторська пісня Ольги Богомолець спонукає людину замислитись над текстами. Її образна мелодія проникає в душу, де виникають образи, думки, переживання.

Звучать аудіозаписи авторської пісні Ольги Богомолець «Зупинись на мить..» та пісні на вірші Ліни Костенко «Між іншим».

Учні виконують вірші Ліни Костенко «Осінній день, осінній день, осінній», «Вечірнє сонце», «Очима ти сказав мені: люблю» покладені на музику Ольги Богомолець.

Ведучий 1. Кожен з представників авторської пісні намагається донести до людей своїми піснями Світло, Істину, Мудрість. Їх поезія вселяє надію у людську душу.

Ведучий 2. Бардівський рух розвивається. Відбуваються фестивалі авторської пісні у регіонах України. Бурхливе відродження патріотичної авторської пісні відбулося у роки Євромайдану.

Звучить аудіозапис пісні «Україно» (слова і музика Т. Петриненка).

Ведучий 1. Дякуємо всім за зустріч.

Ведучий 2. Миру вам і добра. Щоб світла музика завжди наповнювала ваші серця.

3.3. Блоки завдань

Систематизувавши життєвий і творчий шлях Стаса Триzubого, пропонуємо блоки навчальних завдань, які слугуватимуть додатковим матеріалом для проведення уроків позакласного читання. Вони виконують найрізноманітніші функції (мотиваційну, комунікативну, виховну, пізнавальну, розвивальну, естетичну, діагностично-контрольну та деякі інші). Використання «мозкового штурму»; методів дискусії, асоціативного куща, незакінченого речення; а також тестових завдань.

Вправа 1 «Мозковий штурм»

1. Вкажіть справжнє прізвище Стаса Триzubого.
2. В якому місті він народився?
3. Дайте визначення слова «бард».
4. Чому він обрав собі псевдонім Триzubий?

Метод «Дискусія». Учням подається конкретне спірне запитання і кожен висловлює свою думку.

Чи можна вважати Стаса Триzubого українським та російським бардом?

Метод «Асоціативний куш»

Під час уроку «одягають» Станіслава Триzubого в ті риси характеру, які властиві йому. Станіслав Триzubий (борець за волю, безстрашний, патріот, чесний, миролюбний...).

Метод «Незакінчене речення»

«На сьогоднішньому уроці для мене найбільш важливим відкриттям було...».

«Ця інформація дозволяє нам зробити висновок, що...».

Тестові завдання

1. Оберіть рядок, в якому вказано правильний псевдонім Станіслава Щербатих:

- А) Триzub;
- Б) Стас Триzubий;
- В) Стас Щерба;
- Г) Панчишин.

2. За походженням Стас був:

- А) росіянин;
- Б) німець;
- В) українець;
- Г) узбек.

3. В яке місто переїхав разом з матір'ю після смерті батька?

- А) Львів;
- Б) Черкаси;
- В) Івано-Франківськ;
- Г) Чернівці.

4. Вкажіть назву театру, співзасновником якого був Станіслав?

- А) «Не журись»;

- Б) «Рута»;
- В) «Комсомол»;
- Г) «Не сумуй».

5. Скільки альбомів налічує його творчий доробок?

- А) 11;
- Б) 3;
- В) 8;
- Г) 6.

6. Вкажіть назву поетичної збірки Стаса Триzubого:

- А) «Триzubий Стас : гумор, політична сатира»;
- Б) «Гумор та сатира»;
- В) «Сатиричні поезії»;
- Г) «Станіслав Щербатих: сатира та гумор».

7. Які мотиви переважають у його поезії?

- А) фантастичні;
- Б) історичні;
- В) політичні та побутові;
- Г) любовні.

8. Скільки поезій ввійшло до першої й єдиної збірки Триzubого?

- А) 51 поезія;
- Б) 100 поезій;
- В) 22 поезії;
- Г) 61 поезія.

9. Який мотив переважає в поезії «Марш «Не журись!»»?

- А) мотив рідної мови;
- Б) мотив нерозділеного кохання;
- В) мотив розлуки;
- Г) мотив сподівання.

10. Дайте визначення терміну «бард»

А) мандрівник;

Б) співець;

В) художник;

Г) поет.

11. Вкажіть основних представників «співаної поезії» з 1980-х рр.:

А) В. Морозов, С. Тризубий, С. Крушельницька;

Б) Ю. Винничук, Т. Чубай, С. Оробець;

В) М. Бурмака, Е. Драч, В. Морозов, А. Панчишин, С. Тризубий;

Г) М. Бурмака, Б. Стельмах, О. Богомолець.

12. Дайте письмово відповідь

З чим у Вас асоціюються бардівські пісні?

Правильні відповіді 1 – Б; 2 – А; 3 – В; 4 – А; 5 – Г; 6 – А; 7 – В; 8 – Г;
9 – А; 10 – Б; 11 – В.

Висновки до 3 розділу

Поетична творчість Станіслава Тризубого самобутня і різноманітна. Він писав про те, що хвилює і болить, розвінчував комуністичну систему, людські вади, змушував не лише сміятися під час його виступу, а й замислюватись, чому ми такі. Тому вивчення творчості Станіслава Тризубого на уроках української літератури є актуальним.

Запропоновані плани-конспекти уроків позакласного читання з української літератури допоможуть школярам краще засвоїти новий матеріал запропонованої теми. На таких уроках учні мають можливість розвивати вміння відчувати поезію, висловлювати думки про її розуміння, удосконалювати навички виразного читання поетичних творів.

Під час проведення виховного заходу учні можуть продемонструвати свої акторські здібності: декламувати вірші відомих поетів-бардів, а також виконувати свої власні пісні.

Таким чином, вивчення співаної поезії Тризубого Стаса в контексті розвитку української авторської пісні на уроках літератури у старших класах

розширить історичний, культурний і власне літературний кругозір школярів, їхнє уявлення про епоху та мистецьке життя середини – другої половини минулого століття.

ВИСНОВКИ

У результаті проведеного дослідження ми дійшли певних висновків та узагальнень.

У дипломній роботі ми розкрили роль та значення авторської пісні, визначили її найвідоміших представників, дослідили життєвий та творчий шлях автора-виконавця співаної поезії Станіслава Щербатих.

Українська авторська пісня активно поширювалась з відродженням національно-патріотичного руху в Україні та найбільшої популярності досягла наприкінці 80-х – середині 90-х років ХХ століття. Вона стала одним із дієвих засобів боротьби за духовне розкріпачення людини, за пробудження національної свідомості. Тож у дослідженні зображена цілісна картина становлення авторської пісні як окремого жанру пісенного мистецтва.

Яскравим представником бардівського руху в Україні кінця 80-х – 90-х років ХХ ст. вважаємо Триzubого Стаса, який в своїй поезотворчості продовжує кращі традиції української гумористичної лірики, політичної сатири (І. Котляревський, С. Руданський, В. Самійленко, П. Глазовий).

Тематика творчості Триzubого Стаса надзвичайно різноманітна. Він відгукувався на будь-яку зміну в суспільстві новою піснею. Теми та мотиви, які порушував автор-виконавець у своїх творах, в наш час доволі актуальні, адже вони допомагають збагнути події того часу, осмислити політичну ситуацію та життя в цілому.

Тематика співаної поезії Триzubого Стаса пов'язана з ідеологічним контекстом епохи кінця 80-х – середини 90-х рр. ХХ ст., з національним українським відродженням. Автор-виконавець на міг стояти осторонь важливих подій, які визначали поступ українського народу в прагненні мати власну державу, бути господарем на своїй землі.

У своїй пісенній творчості автор-виконавець використовував як нейтральну лексику, так і стилістично марковану, яка слугує увиразненню, на перший погляд, здавалося б буденних явищ людського життя. Часто автор

свідомо пропонує для слухача з'ясувати підтекст (а таких творів у Триzubого Стаса чимало). Особливо це стосується текстів політичної сатири, які домінують у співаній поезії барда. Для того, аби правдиво показати сучасне життя українця, автор іноді використовує й дошкульні слова, що свідчить про вболівання за «маленьку» людину, з її радощами і сумом, розчаруванням і надією.

Щодо художніх засобів, то Триzubий Стас головно застосовує метафори, епітети, порівняння. Вони надають мові автора-виконавця особливого змістового навантаження, виражають кардинально інші в порівнянні з комуністичною ідеологією ідеї, розкривають порухи людської душі. Варто зауважити, що співаній поезії Триzubого Стаса загалом не властива тропова насиченість. Натомість наскрізна іронія омузичених текстів є, на нашу думку, їх загальностильовою ознакою. До того ж, автор використовує чимало різноманітних фігур художнього синтаксису (тавтологію, антитези, анафори), які роблять текст динамічним.

У дипломній роботі також висловили пропозиції щодо практичного застосування матеріалів дослідження у школі. На нашу думку, вивчення авторської пісні та співаної поезії на уроках позакласного читання та в позакласній роботі з української літератури у старших класах розширить історичний, культурний і власне літературний кругозір школярів, їхнє уявлення про епоху та мистецьке життя кінця 80-х – середини 90-х років минулого століття, зокрема про одного з найяскравіших репрезентантів українського бардівського руху Триzubого Стаса.

Аналіз творчої особистості Станіслава Триzubого дозволив зробити висновок про те, що саме завдяки високій майстерності і професіоналізму цього видатного українського барда, авторська пісня вийшла на новий рівень, набула розквіту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авторська акустична пісня. Вікіпедія (вільна енциклопедія).
URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Авторська_акустична_пісня
2. Авторська пісня. URL: https://vue.gov.ua/Авторська_пісня
3. Авторська пісня, співана поезія. URL: <http://rock-oko.com/muzichn-stil/spvana-poezya.html>
4. Барди України. URL: <https://www.bards.org.ua/oberig-ua>
5. Бувалий О. В гостях у нас – Тризубий Стас, або «Вільному – воля, голодному – сміх». *Кам'янець-Подільський вісник*. 1994. 8 жовт. С.1.
6. Васильченко В. Музика: Тризубий бард. URL: <https://uain.press/blogs/v-yacheslav-vasylchenko-muzyka-tryzubyj-bard-637365>
7. Винничук Ю. Батяр з Пекарської. URL: <https://zbruc.eu/node/42507>
8. Виховний захід як основна організаційна форма виховної роботи. Студопедія. URL: https://studopedia.com.ua/1_411151_vihovniy-zahid-yak-osnovna-organizatsiyna-forma-vihovnoi-roboti.html
9. Волинська обласна філармонія.
URL: <https://www.volynconcert.net/index.php/istoriia-festyvaliu/331-u-vsesviti-spivanoji-poeziji>
10. Волошина Н. Й. Уроки позакласного читання у старших класах. Київ : Рад. школа, 1988. 174 с.
11. Галич О. А., Назарець В. М., Васильєв Є. М. Теорія літератури: підручник для студ. філол. спец. вищ. закладів освіти. Київ: Либідь, 2001. 486 с.
12. Гиря Т. Про життя і творчість івано-франківських бардів. *Західний кур'єр*. 2012. 22 берез. URL: <https://zk.at.ua/publ/kultura/1-1-0-352>
13. Глібчук У. Ніхто й не сумнівається, що Львів – то пуп землі... *Дзеркало тижня*. 2004. 19 лист. (вип. № 47).
URL: https://dt.ua/SOCIETY/nihto_y_ne_sumnivaetsya_scho_lviv-to_pup_zemli.html
14. Горбуленко В. «Бардополя» бувають різні.

URL: <http://podolyanin.com.ua/suspilstvo/14960/>

15. Григорій Сковорода. Твори в двох томах / редкол.: О. І. Білецький та ін., упоряд. І. А. Табачников, І. В. Іваньо. Київ : вид-во АН УРСР, К, 1961. Т. 2. 565 с.

16. Громов Д. Співаючі гітари. Чим була авторська пісня за часів СРСР. *Кореспондент*. 2012. № 11.

17. Добош Г. «Росіянин за походженням і українець за духом». До 70-ї річниці від дня народження Триzubого Стаса. URL: <http://kuryer-if.info/rosiyanin-za-rohodzhennyam-i-ukra%D1%97nec-za-duhom-do-70-%D1%97richnici-vid-dnya-narodzhennya-trizubogo-stasa/>

18. Добош Г. Спомин про Триzubого Стаса. *Кримська Світлиця*. 2009. № 27. URL: <http://svitlytsia.crimea.ua/?section=article&artID=7475>

19. Добрий Д. 10 найвідоміших українських бардів для тих, кому не вистачає Висоцького.

URL: https://espreso.tv/article/2018/02/05/10_nayvidomishykh_ukrayinskykh_bardiv_dlya_tykh_komu_ne_vystachaye_vysockogo

20. Євтушенко О. Лірика одинаків. *Український тиждень*. 2010. 26 бер. № 12 (125). URL: <https://tyzhden.ua/Publication/4181>

21. Жура М. Простори любові від Стаса Триzubого. *День*. 2012. № 33. URL: <https://day.kyiv.ua/uk/article/cuspilstvo/prostori-lyubovi-vid-trizubogo-stasa>

22. Зінченко Н. «Вже не Стасом буду я, а іконоСтасом...». *Хрещатик*. 2007. 31 січ. (№ 14 (3004)). URL: <http://kreschatic.kiev.ua/ua/3004/art/36864.html>

23. Зірки «Червоної рути» / упоряд. : Л. І. Брюховецька, О. М. Євтушенко. Київ : вид. дім «КМ Academia», 1993. 140 с.

24. Золотий фонд української естради.

URL: <http://www.uaestrada.org/spivaki/tryzubyj-stas/>

25. Іванов О. К. Авторська пісня в історичному в сучасному аспектах у тематиці музично-теоретичних курсів.

URL: <https://ivanov.mfkukim.mk.ua/Nauchnaya-rabota/avtorska-pisnja.html>

26. Інформаційний бюлетень ІКААПУ Інформ. 2007. № 2 (77). URL: <https://www.pisni.org.ua/articles/126.html>
27. Картавий П. В. Інформаційно-аналітично-координаційне Агентство Авторської Пісні України. URL: <http://rock-oko.com/byuleten-novin-spvano-poez.html>
28. Картавий П. В. Про співану поезію. Захалєвна книжка барда. Частина 1. URL: <https://www.pisni.org.ua/articles/87.html>
29. Картавий П. В. Сучасна українська авторська пісня. URL: <http://www.uzluga.ru/potrc/%D0%A1%D1%83%D0%BC%D0%B8+2009c/main.html>
30. Картавий П. В. Сучасна українська авторська пісня: статті про витюки жанру, авторів-ветеранів, фестивалі, поради молодим і долю Володимира Івасюка. Суми : МакДен, 2009. 76 с.
31. Конвалюк У. В. Персонологічний дискурс вокального мистецтва української естради 70-х років ХХ–початку ХХІ століть : дис. ... канд. мистецтвознавства : 26.00.01 / ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника». Івано-Франківськ, 2020. 320 с.
32. Константинова К. «А сльози капають, капають, капають...» Пісні і дороги Тризубого Стаса. *Дзеркало тижня*. 2007. 16 лют. (№ 6). URL: https://dt.ua/CULTURE/a_slozi_kapayut_kapayut_kapayut_pisni_i_dorogi_trizubogo_stasa.html
33. Копистинська І., Столярчук І. Від інсульту помер бард Тризубий Стас: Його поховали на Івано-Франківщині. *Газета по-українськи*. 2007. 1 лют. URL: https://gazeta.ua/articles/culture-newspaper/_vid-insultu-pomer-bard-trizubij-stas/148295
34. Крайній І. «На писок я – тризубий, у паспорті – москаль!» Про одного з найтитулованіших українських бардів, Тризубого Стаса, якому 24 лютого виповнилося б 65 років, у його Івано-Франківську мало що нагадує. *Україна молода*. 2013. 21 лют. (№ 028).

URL: <https://www.umoloda.kiev.ua/number/2228/164/79344/>

35. Кречун Л. Вивчення творчості Станіслава Триzubого на уроках позакласного читання з української літератури. Матеріали студ. наук. конфер. ЧНУ. Філологічний факультет (20-21 квітня 2021 р.). Чернівці : ЧНУ ім. Ю. Федьковича, 2021. С. 135-136.

36. Крупа Ю. О. Фестивалі авторської пісні Київщини: сучасний стан та перспективи. *Сучасні світові тенденції розвитку науки, технологій та інновацій*: матеріали наук.-практ. конфер. (м. Ужгород, 28-29 черв. 2019 р.). Херсон : вид-во. «Молодий вчений» С. 80-82. URL: http://false-science.ucoz.ua/experiment/konf-sci-uzhgorod_2019.pdf#page=80

37. Лашенко С. Триzubий Стас – галичанин з сибірським корінням. *Кримська світлиця*. 2013. 22 берез. (№ 12).

URL: <http://svitlytsia.crimea.ua/?section=article&artID=11559>

38. Лебедєва А. В. Історико-теоретичні засади проблеми використання освітньо-виховного потенціалу музичного мистецтва у творчому розвитку особистості. *Збірник наукових праць Науково-дослідного інституту українознавства*. 2001. том VII. С. 115-134.

39. Лексикон загального та порівняльного літературознавства / голова ред. А. Волков. Чернівці: Золоті литаври, 2001. 636 с. (61 с.). URL: http://shron1.chtyvo.org.ua/Volkov_Anatolii/Leksykon_zahalnoho_ta_porivnialnoho_literaturoznavstva.pdf

40. Літературознавчий словник-довідник / за ред. Р. Т. Гром'яка, Ю. І. Коваліва, В. І. Теремка. 2-ге вид., перероб. і допов. Київ : ВЦ «Академія», 2007. 752 с. (77 с.).

URL: http://shron1.chtyvo.org.ua/Hromiak_Roman/Literaturoznavchyi_slovyk-dovidnyk.pdf

41. Літопис авторської пісні України. URL: <http://www.bardlitopys.sumy.ua/>

42. Мірошниченко Л. Ф. Методика викладання світової літератури в середніх навчальних закладах: підручник для студентів-філологів. Київ : Ленвіт, 2000. 240 с.
43. Мозговой М. П. Становлення і тенденції розвитку української естрадної пісні : автореф. дис. ... канд. мистецтвознавства : 17.00.01. Київ, 2007. 20 с.
44. Навчальна програма для 10-11 класів. Українська література. Профільний рівень / уклад. : Г.О. Усатенко та ін. Київ, 2017. 64 с.
45. Народний оглядач. URL: <https://www.ar25.org/article/10-rokiv-pysalosya-ta-yse-zh-taky-sklalosya.html>
46. Не журись! (театр). Вікіпедія (вільна енциклопедія). URL: [https://uk.wikipedia.org/wiki/Не_журись!_\(театр\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/Не_журись!_(театр))
47. Ничипора І. Б. Авторська пісня в шкільному вивченні. URL: https://ua-referat.com/Авторська_пісня_в_шкільному_вивченні
48. Овсянніков В. Г. Український поп-рок у контексті розвитку популярної музичної культури кінця ХХ–початку ХХІ століття : дис. ... канд. мистецтвознавства : 26.00.01 / Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв. Київ, 2019. 196 с.
49. Офіційний сайт театру. URL: <http://www.mo-productions.com/ukr/donwory.html>
50. Поезія та авторська пісня України. URL: <https://poezia.org/>
51. Позняк-Хоменко Н. Тепер я в пісні. Я живий. *Україна молода*. 2008. № 037. URL: <https://umoloda.kyiv.ua/number/1111/164/39714/>
52. Поліщук Т. Від плаката до лірики. *День*. 2001. № 139.
53. Портал «Бардрадіо». URL: <http://www.bardradio.net/>
54. Радіо Свобода. Тризубий Стас: росіянин, який будував Україну піснями URL: <http://www.radiosvoboda.org/a/958443.html>
55. Радіо Свобода. Українська авторська пісня у 2007 році: чи відбувся прорив? URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/974925.html>

56. Різник О. Сад Божественних пісень Григорія Сковороди в музичній інтерпретації Петра Приступова. *Переяславські сквородинівські студії*: збірник наукових праць. Ніжин, 2021. С. 305-319.
57. Різник О. Українська авторська пісня: Основні етапи розвитку (XVII ст. – 70-ті рр. XX ст.). *Українська культура*. 1993. № 1-2.
58. Рябуха Т. М. Витоки та інтонаційні складові української пісенної естради : дис. ... канд. мистецтвознавства : 17.00.03 / Харківський національний університет мистецтв імені і. П. Котляревського. Харків, 2017. 203 с.
59. Сапожнік О. Популярна естрадна музика в Україні: історичний екскурс. *Мистецтво та освіта*. 2004. № 1. С. 19-20.
60. Сердюк А. В. Українська літературна пісня: історія розвитку жанру. *Вісник Запорізького національного університету*. 2008. № 2. С. 189-199.
61. Скаврон Б. Поет із гітарою. URL: <https://tryzubyi-stas.livejournal.com/>
62. Словник української мови: в 11 т. / АН Української РСР, Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні. Київ : Наук. думка, 1970-1980. Т. 4: [І-М] / редкол. : І. К. Білодід (голова), А. А. Бурячок (ред. тому), П. П. Доценко (ред. тому). 1973. 840 с. (200 с.).
63. Словопедія. URL: <http://slovopedia.org.ua/58/53392/385871.html>
64. Тексти пісень Станіслава Тризубого.
URL: <https://nashe.com.ua/song/13684/album/509/>
65. Терещук Г. У пам'ять барда Андрія Панчишина.
URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/27304648.html>
66. Токмань Г. Л. Методика навчання української літератури в середній школі. Київ : ВЦ «Академія», 2013. 312 с. (С. 123).
67. Українська музична енциклопедія: у 5 т. / НАН України, Ін-т мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського. Київ : вид-во Ін-ту мистецтвознавства, фольклористики та етнології НАН України, 2006. Т. 1: [А-Д] / гол. редкол. Г. Скрипник [та ін.]. 680 с. (27 с.).

68. Українські барди URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Українські_барди
69. Українські пісні. Тризубий Стас.
URL: <https://www.pisni.org.ua/persons/39.html>
70. Федюк Л. Творчість Станіслава Триzubого в аспекті вивчення в ЗЗСО. «Міждисциплінарний підхід до наукових досліджень» : матеріали V Всеукраїнської мультидисциплінарної наук.-практ. Інтернет-конф. (м. Одеса, 26 листопада 2021 р.). Одеса, 2021.
71. Фрумкин В. Новые мифы и старые факты. *Новое литературное обозрение*. 2012. № 2. С 395-400.
72. Шегда Н. Тризубий Стас. Життя без компромісів
URL: <http://report.if.ua/poglyad/Tryzubyj-Stas-Zhyttya-bez-kompromisiv/>
73. Щербатих Станіслав Іванович. Вікіпедія (вільна енциклопедія). URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/>
74. Щербатих С. І. Тризубий Стас. Гумор, політична сатира. Житомир : «Вісник», 1991. 39 с.

АНОТАЦІЯ

Федюк Л. М. Поетична творчість Станіслава Триzubого (Станіслава Щербатих) та її вивчення у ЗЗСО. – На правах рукопису. – Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича Міністерства освіти і науки України, Чернівці, 2021.

У дипломній роботі окреслено етапи становлення авторської пісні, досліджено життєвий та творчий шлях автора-виконавця Станіслава Щербатих, проаналізовано творчий доробок Триzubого, в першу чергу, як самобутнього поета.

Виявлення та опрацювання джерельної бази, яку складають енциклопедичні та довідкові видання, публіцистика, мемуари, аудіо та відеозаписи, матеріали офіційних сайтів дали підстави для наукових узагальнень щодо авторської пісні та її представників.

Дослідження дозволило визначити місце авторської пісні у пісенній системі, встановити що завдяки таким творчим особистостям, як Станіслав Триzubий, Едуард Драч, Андрій Панчишин, Марія Бурмака, бардівська пісня в Україні отримала можливість свого існування поряд із традиційним, музичним мистецтвом. Крім того, відзначено, що творчість відомих бардів відіграла важливу роль в утвердженні Незалежності України, оскільки стала виразником тих надій, якими жили українці.

У роботі подано пропозиції щодо практичного застосування матеріалів дослідження у шкільному курсі української літератури і в позашкільній роботі.

Ключові слова: авторська пісня, барди, співана поезія, творчий доробок, провідні мотиви.

ABSTRACT

Fediuk L. M. Poetic Creativity of Stanislav Tryzubyi (Shcherbatykh) and Its Study at the Institution of General Secondary Education (IGSE). – On the rights of the manuscript. – Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University of the Ministry of Education and Science of Ukraine, Chernivtsi, 2021.

In the MA thesis the stages of formation the author's song were outlined, the life and career of singer-songwriter Stanislav Shcherbatykh were investigated, Tryzubui's creative legacy was analyzed, primarily as an original poet.

Identification and elaboration of the source base which consists of encyclopedic and additional resources, promotional writing, memoirs, audio- and video recordings, official websites materials gave grounds for scientific conclusions on the author's song and its representatives.

The research allowed to determine the author's song position in the song system, to establish the fact that due to the creative personalities like Stanislav Tryzubyi, Eduard Drach, Andrii Panchyshyn, Mariia Burmaka, the Ukrainian bard song got the possibility of its existence alongside traditional musical art. Besides, it is remarked that the creative work of the famous bards played a significant part in establishing the Ukrainian independence as it became an expression of those actions by which Ukrainians lived.

The research presents proposals for the practical application of research materials in the school course of Ukrainian literature and extracurricular activities.

Key words: author's song, bards, sung poetry, creative work, leading motives.

Додаток А

СЕРТИФІКАТ

підтверджує, що

Федюк Любов Миколаївна

взяла участь у роботі

V Всеукраїнської мультидисциплінарної науково-практичної

Інтернет-конференції

"МІЖДИСЦИПЛІНАРНИЙ ПІДХІД ДО НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ"

26 листопада 2021, Одеса, Україна

Додаток Б

РЕПЕРТУАР ТРИЗУБОГО СТАСА

№ п/п	Альбом	Назва пісень
1.	«Щури» (1994)	1. Город-2 (Деякі нестандартні методи вирішення питань...) 2. Город-3 (Партійність і продовольча система) 3. Канадка 4. Кров'янка 5. Нема валюти 6. Про Воно 7. Сузір'я Леонідів 8. Goodevening
2.	«Іспанія, Іспанія...» (1995)	1. Аргентина 2. Жіноче алегро 3. Іспанія, Іспанія... 4. Лобода на городі 5. Львівська кава 6. Про слонів 7. У Львові дощ
3.	«Мене звать Тризубий Стас» (1997)	1. Байстриюки 2. Дощик 3. Метрополітен – вальс 4. Рідні буряки 5. Час 6. Purкура
4.	«Пісні про кохання» (1998)	1. Киць – киць 2. Офелія
5.	«Пісні про любов» (1998)	1. Вітамін «Ю» 2. Я люблю тебе, як...
6.	«Collection-1» (1998)	1. Ангола 2. В цирку 3. Глобус України 4. Город 5. Гуд-бай, компартія! 6. Демократизація 7. Колискова 8. Мілі, санти, кільо 9. Повний абзац 10. Поросяча пісня 11. Сімейно-політична

		12. Собаче танго 13. Тато Карло 14. Усі на ровер! 15. Як президента обирали
7.	«Collection-2» (1998)	1. Вертайся! 2. Вколить анальгіну 3. Гімнастика 4. Гуцул – експрес 5. Землетрус 6. Коровай 7. Краківський базар 8. Ми – куркулі! 9. Старенький анекдот
8.	«Як ми живемо» (1999)	1. Атомне кохання 2. ДТП 3. Жири, ковбаси та сири 4. Кандидат з Калуша 5. Клептомани 6. Мерседес-Бенц 7. Муха(Муходром) 8. Ой, у хорі... 9. Чоловік і жінка
9.	«Я повертаюся» (2004)	1.12 комуністів 2. А люди сапають 3. Біля парадного входу 4. Верблюди 5. Голодні студенти (Пісенька голодного студента) (перероблена версія) 6. Голодні студенти (Всяка худобинка крихітна...) 7. Душа і тіло 8. Екскурсія по Києву 9. Інструкція 10. Їсти дай...(Тризубий Стас) 11. Космічна 12. Кохання не покидає мене 13. Ласощі дитинства 14. Мете... 15. Ми є такі 16. Нова Україна 17. Ой у тьоті Наді 18. Підпільний обком діє

		<p>19. Привіз глину 20. Про 30 копійок 21. Рідне місто 22. Сесія 23. Стереозір 24. Таргани Тризубий Стас 25. Украли літо 26. Чорнобильський метелик 27. Щури 28. Як ми живемо</p>
--	--	---